

ЗАЦВЕРДЖАНА

Пастанова
Мiнiстэрства адукацыi
Рэспублiкi Беларусь
21.08.2023 № 273

**Вучэбная праграма
па вучэбным прадмеце «Геаграфія» для VII–X класаў
першага аддзялення спецыяльнай школы, спецыяльнай школы-iнтэрната
з беларускай мовай навучання i выхавання
для вучняў з iнтэлектуальнай недастатковасцю**

**ГЛАВА 1
АГУЛЬНЫЯ ПАЛАЖЭННІ**

1. Дадзеная вучэбная праграма па вучэбным прадмеце «Геаграфія» (далей – вучэбная праграма) прызначана для VII–X класаў першага аддзялення спецыяльнай школы, спецыяльнай школы-iнтэрната з беларускай мовай навучання i выхавання для вучняў з iнтэлектуальнай недастатковасцю.

2. Дадзеная вучэбная праграма разлічана на 70 гадзiн (2 гадзiны на тыдзень) у VII, VIII, IX класах i 35 гадзiн (1 гадзiна на тыдзень) у X класе.

Размеркаванне гадзiн па раздзелах (тэмах) у главе 2 дадзенай вучэбнай праграмы з'яўляецца прыкладным. Настаўнiку даецца магчымасць самастойна змяняць колькасць гадзiн на вывучэнне пэўнага матэрыялу, але ў межах часу, адведзенага вучэбным планам першага аддзялення спецыяльнай школы, спецыяльнай школы-iнтэрната для вучняў з iнтэлектуальнай недастатковасцю на вучэбны прадмет «Геаграфія» у кожным класе.

3. Мэта: фарміраванне элементарных геаграфiчных уяўленняў i ведаў аб прыродзе Зямлi, насельнiцтве, яго гаспадарчай дзейнасцi, буйных краiнах, Рэспублiцы Беларусь; выхаванне любовi i беражлiвых адносiн да прыроды i нацыянальных багаццяў; развiццё асноўных кампетэнцый (вучэбна-пазнавальнай, экалагiчнай, камунiкатыўнай, практычнай).

4. Задачы:

фарміраваць элементарныя ўяўленнi i веды аб найважнейшых прыродных, сацыяльна-эканамiчных аб'ектах Зямлi як планеты, асобных з'явах i працэсах, якiя адбываюцца ў геаграфiчным асяроддзi;

забяспечыць засваенне сiстэмы абагульненых уяўленняў i ведаў аб прыродзе, насельнiцтве i гаспадарцы Рэспублiкi Беларусь, блiжэйшым прыродным i гаспадарчым асяроддзi, буйнейшых краiнах свету;

фарміраваць элементарныя ўменні, звязаныя з прымяненнем картаграфічных крыніц ведаў, прасцейшых прыбораў;

раскрыць асаблівасці сучаснага этапу ўзаемаадносін паміж прыродай і чалавекам, значэнне мер па ахове прыроднага асяроддзя;

вучыць арыентаванню ў бліжэйшым геаграфічным асяроддзі і назіранню за прыродай свайго краю; фарміраваць экалагічную культуру; уключаць у практычную дзейнасць па рашэнні нескладаных праблем навакольнага асяроддзя;

фарміраваць прасторавыя ўяўленні; уменні аналізаваць і параўноўваць геаграфічныя аб'екты, суадносіць агульнагеаграфічныя, зборныя, прыватныя геаграфічныя паняцці, устанаўліваць элементарныя прычынна-выніковыя залежнасці;

ажыццяўляць працоўнае выхаванне, арыентаваць на даступныя працоўныя прафесіі, садзейнічаць выбару жыццёвага шляху і падрыхтоўцы да наступнай працоўнай дзейнасці;

садзейнічаць станаўленню сацыяльнай пазіцыі вучняў («я – жыхар», «я – працаўнік»), выхоўваць пачуцці гонару і любові да сваёй Айчыны, павагі да іншых краін і розных народаў.

5. Формы, метады і сродкі навучання вызначаюцца настаўнікам на аснове мэты і задач вывучэння канкрэтнай тэмы, умоў арганізацыі навучання, сфармуляваных у дадзенай вучэбнай праграме асноўных патрабаванняў да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў з улікам узроставых, псіхафізічных асаблівасцей, магчымасцей і жыццёвых патрэбнасцей вучняў.

На вучэбных занятках па геаграфіі выкарыстоўваюцца калектыўныя (франтальныя, групавыя) і індывідуальныя формы арганізацыі вучэбнай дзейнасці. Урок традыцыйна з'яўляецца асноўнай формай арганізацыі навучання. Выкарыстоўваюцца і іншыя віды вучэбных заняткаў: экскурсія, практычныя і гульнівыя заняткі.

У працэсе навучання выкарыстоўваюцца слоўныя, наглядныя і практычныя метады навучання і іх спалучэнне (метады назірання, дэманстрацыі, дыдактычныя гульні, элементы праблемнага навучання). Асноўнымі сродкамі навучання геаграфіі з'яўляюцца вучэбны дапаможнік і геаграфічная карта.

У аснову складання дадзенай вучэбнай праграмы пакладзены краязнаўчы прынцып. Дадзеная вучэбная праграма ўлічвае асаблівасці разумовай дзейнасці вучняў з інтэлектуальнай недастатковасцю, мае спрошчаную структуру, утрымлівае скарачаны аб'ём вучэбнага матэрыялу, прадугледжвае заповолены тэмп яго вывучэння, максімальную апору на пачуццёвы і практычны вопыт вучняў.

У дадзенай вучэбнай праграме вучэбны матэрыял прадстаўлены па класах у наступнай паслядоўнасці: «Фізічная геаграфія» – VII клас, «Геаграфія мацерыкоў і акіянаў» – VIII клас, «Геаграфія краін і народаў» – IX клас, «Геаграфія Беларусі» – X клас.

У межах кожнага класа праграмны матэрыял дзеліцца на раздзелы і тэмы. Па кожным раззеле дадзены пералік назваў геаграфічных аб'ектаў (наменклатура), вызначаны асноўныя віды дзейнасці. Па ўсіх вывучаемых раздзелах рэкамендаваны разнастайныя практычныя работы. Большасць з іх выконваецца вучнямі на ўзроўні рэпрадуктыўнай дзейнасці. Сярод практычных работ значнае месца адводзіцца практыкаванню з геаграфічнай картай. Па некаторых раздзелах вызначаны экскурсіі. Пасля вывучэння кожнага раздзела арганізуецца паўтарэнне пройдзенага.

6. Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў:

6.1. вучні маюць уяўленне аб:

вывучэнні і адлюстраванні Зямлі на глобусе і геаграфічнай карце;

буйнейшых прыродных і сацыяльна-эканамічных аб'ектах Зямлі;

важнейшых прыродных і сацыяльна-эканамічных працэсах і з'явах, якія адбываюцца ў геаграфічным асяроддзі;

прыродаахоўнай дзейнасці;

прыкладных аспектах геаграфіі;

6.2. вучні ўмеюць:

знаходзіць і паказваць буйнейшыя геаграфічныя аб'екты на глобусе і карце;

выконваць заданні на контурнай карце;
тлумачыць асноўныя геаграфічныя тэрміны;
арыентавацца на мясцовасці падчас экскурсій і паходаў;
тлумачыць асаблівасці прыроды Рэспублікі Беларусь і свайго краю;
прымаць удзел у прыродаахоўнай рабоце.

ГЛАВА 2 **ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА. АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ** **ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ**

VII КЛАС **ФІЗІЧНАЯ ГЕАГРАФІЯ** **(70 гадзін)**

Уводзіны (2 гадзіны)

Што вывучае геаграфія? Геаграфія – навука аб прыродзе Зямлі, насельніцтве і яго гаспадарчай дзейнасці. Абалонкі Зямлі: літасфера, гідрасфера, атмасфера, біясфера. Значэнне геаграфіі ў жыцці і гаспадарчай дзейнасці чалавека.

Прырода нашай краіны. Асноўныя заняткі насельніцтва.
Абагульняючае паўтарэнне.

Віды дзейнасці

Сістэматычныя назіранні за: прыродай сваёй мясцовасці; сезоннымі зменамі ў жыцці расліннага і жывёльнага свету, вадаёмаў; гаспадарчай дзейнасцю мясцовага насельніцтва.

Практычныя работы. Назіранні за прыродай і працай людзей сваёй мясцовасці. Фіксаванне вынікаў назіранняў у календары прыроды.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні маюць уяўленні аб:
геаграфіі як навуцы;
прыродзе нашай краіны і асноўных занятках насельніцтва.
Вучні ўмеюць:
расказваць пра ролю геаграфіі ў жыцці і гаспадарчай дзейнасці людзей.
Вучні ведаюць і прымяняюць:
вынікі назірання за прыродай сваёй мясцовасці.
Вучні ўмеюць выкарыстоўваць у творчай рабоце:
каляндар прыроды;
замалёўкі прыроды і прыродных з’яў;
сезонныя змены ў раслінным свеце сваёй мясцовасці для выканання аплікацый, вырабаў з прыроднага матэрыялу.
Вучні валодаюць сацыякультурнымі ўменнямі:
арыентуюцца ў свеце прафесій сельскіх і гарадскіх жыхароў;
удзельнічаюць у сезоннай працы дарослых;
удзельнічаюць у мерапрыемствах па ахове прыроды.

Арыентаванне на мясцовасці (5 гадзін)

Гарызонт і лінія гарызонту.
Бакі гарызонту.
Арыентаванне па Сонцы і мясцовых прыкметах прыроды.
Компас. Яго будова. Правілы працы з кампасам. Арыентаванне па кампасе.
Абагульняючае паўтарэнне.

Віды дзейнасці

Экскурсіі. Гарызонт і лінія гарызонту. Асноўныя бакі гарызонту. Мясцовыя прыкметы арыентавання.

Практычныя работы:

1. Праца са шпыткам. Выкананне прасцейшых схематычных замалёвак гарызонту і лiнii гарызонту, асноўных бакоў гарызонту.

2. Мадэляванне компаса.

3. Праца на мясцовасцi. Вызначэнне асноўных бакоў гарызонту па Сонцы, компасе, мясцовых прыкметах прыроды.

Дэманстрацыя компаса, iлюстрацый з малюнкамi гарызонту і лiнii гарызонту, схематычных замалёвак змены лiнii гарызонту пры руху.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучнi маюць уяўленнi аб:

гарызонце і лiнii гарызонту;

асноўных баках гарызонту;

метадах арыентавання на тэрыторыi.

Вучнi ўмеюць:

распазнаваць, паказваць гарызонт і лiнii гарызонту (на малюнках);

знаходзiць, называць асноўныя бакi гарызонту (на схеме); тлумачыць лiтарнае абазначэнне бакоў гарызонту;

пералiчваць метады арыентавання на тэрыторыi;

расказваць пра будову компаса і правiлы працы з iм; тлумачыць прызначэнне компаса;

знаходзiць асноўныя бакi гарызонту па Сонцы і мясцовых прыкметах прыроды;

тлумачыць тэрмiны: «арыентаванне», «гарызонт», «лiнii гарызонту», «асноўныя бакi гарызонту (поўнач, поўдзень, захад, усход)», «компас».

Вучнi ведаюць і прымяняюць:

мясцовыя прыкметы арыентавання;

правiлы працы з кампасам;

прасцейшыя дзеяннi па арыентаваннi з дапамогай компаса (у класе і на мясцовасцi).

Вучнi ўмеюць выкарыстоўваць у творчай рабоце:

абазначаюць бакi гарызонту на схематычнай замалёўцы;

мадэлююць компас.

Вучнi валодаюць сацыякультурнымi ўменнямi:

арыентуюцца на мясцовасцi падчас экскурсiй, паходаў.

Малюнак і план (6 гадзiн)

Малюнак і план прадмета. Адрозненне плана ад малюнка.

Маштаб. Яго ўмоўнае абазначэнне на плане. Запіс і чытанне розных маштабаў. Вялiкi і дробны маштаб.

Малюнак і план мясцовасцi. Састаўныя часткi плана мясцовасцi. Маштаб плана мясцовасцi. Абазначэнне асноўных бакоў гарызонту на плане мясцовасцi.

Умоўныя знакi плана мясцовасцi.

Прымяненне плана ў практычнай дзейнасцi чалавека.

Абагульняючае паўтарэнне.

Вiды дзейнасцi

Практычныя работы:

1. Праца са шпыткам. Вычэрчванне планаў асобных прадметаў рознага памеру. Схематычная замалёўка некаторых умоўных знакаў плана мясцовасцi (самых простых па тэхнiцы выканання). Складанне плана мясцовасцi па апiсаннi (тапаграфiчная дыктоўка).

2. Праца з планам мясцовасцi.

Дэманстрацыя адлюстраванняў мясцовасцi на карцiнах (iлюстрацыях, малюнках), аэрафотаздымках і касмiчных здымках, плане.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні маюць уяўленні аб:
малюнку і плане прадмета;
адлюстраванні тэрыторыі на плане мясцовасці.
Вучні ўмеюць:
адрозніваць малюнак і план;
назваць састаўныя часткі плана мясцовасці, спосабы ўмоўнага адлюстравання на ім некаторых аб'ектаў;
тлумачыць прызначэнне маштабу;
знаходзіць, запісваць, чытаць маштабы рознага памеру;
адрозніваць і паказваць план і малюнак мясцовасці;
знаходзіць, даведвацца, маляваць умоўныя абазначэнні плана мясцовасці; суадносіць іх з рэальным адлюстраваннем аб'ектаў (малюнкам);
вызначаць адлегласці з дапамогай маштаба;
тлумачыць тэрміны: «малюнак», «план», «план мясцовасці», «маштаб», «умоўныя знакі плана мясцовасці».
Вучні ведаюць і прымяняюць:
умоўныя абазначэнні і маштаб пры чытанні плана мясцовасці;
складаюць план мясцовасці па апісанні.
Вучні ўмеюць выкарыстоўваць у творчай рабоце:
план класа (кватэры, дома);
вырабляюць тапаграфічнае лато;
складаюць турыстычныя маршруты па сваёй мясцовасці.
Вучні валодаюць сацыякультурнымі ўменнямі:
выкарыстоўваюць план падчас экскурсій і паходаў;
прыводзяць прыклады выкарыстання плана ў практычнай дзейнасці чалавека.

Глобус і геаграфічная карта (8 гадзін)

Форма і памеры Зямлі. Доказы яе шарападобнасці.

Глобус – мадэль Зямлі. Паўночны і Паўднёвы полюсы Зямлі. Экватар. Паўночнае і Паўднёвае паўшар'і. Паралелі. Мерыдыяны. Пачатковы мерыдыян. Заходняе і Усходняе паўшар'і. Асноўныя бакі гарызонту на глобусе. Рэспубліка Беларусь на глобусе.

Геаграфічная карта. Асноўныя бакі гарызонту на геаграфічнай карце. Адрозненне геаграфічнай карты ад плана мясцовасці. Правілы працы з насценнай картай. Рэспубліка Беларусь на карце паўшар'яў.

Умоўныя абазначэнні фізічнай карты. Адлюстраванне зямной паверхні на глобусе і карце. Фізічная карта Рэспублікі Беларусь.

Маштаб геаграфічнай карты. Адрозненне карт па маштабе.

Значэнне геаграфічнай карты ў практычнай дзейнасці чалавека.

Абагульняючае паўтарэнне.

Геаграфічная наменклатура

Краіна і сталіца – Рэспубліка Беларусь (Мінск).

Віды дзейнасці

Практычныя работы:

1. Праца з глобусам і картай. Знаходжанне і паказ геаграфічных палюсоў, экватара, паралеляў, мерыдыянаў, пачатковага мерыдыяна, паўшар'яў, Рэспублікі Беларусь.

Распазнаванне і чытанне ўмоўных абазначэнняў фізічнай карты. Суаднясенне ўмоўных абазначэнняў вывучаемых аб'ектаў з іх рэальнай выявай (малюнкам). Паказ буйнейшых аб'ектаў. Адрозненне карт па маштабе.

Вызначэнне асноўных бакоў гарызонту і адлегласцей на геаграфічнай карце. Выкананне нескладаных практыкаванняў на прасторавае арыентаванне. Праца з фізічнай картай Рэспублікі Беларусь.

2. Праца з кантурнай картай. Правілы работы з кантурнай картай. Абазначэнне геаграфічных аб'ектаў.

3. Праца са сшыткам. Выпісванне назваў геаграфічных аб'ектаў, якія вывучаюцца. Схематычная замалёўка асобных умоўных абазначэнняў фізічнай карты. Вычэрчванне і запаўненне найпростых табліц.

4. Мадэляванне зямнога шара з пластыліну.

Дэманстрацыя мадэлі Зямлі (шара), глобуса; вярчэнні Зямлі (на глобусе) вакол сваёй восі; глобуса, разрэзанага на паўшар'і; дзеянні з глобусам па фарміраванні ў вучняў элементарных уяўленняў і ведаў аб зямной восі, палюсах, экватары.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні маюць уяўленні аб:

форме і памерах Зямлі;

глобусе – мадэлі Зямлі;

плане мясцовасці і геаграфічнай карце;

фізічнай карце паўшар'яў;

значэнні геаграфічнай карты ў практычнай дзейнасці чалавека.

Вучні ўмеюць:

расказваць аб форме і памерах Зямлі; прыводзіць некаторыя доказы шарападобнасці Зямлі;

расказваць пра будову глобуса і правілы работы з ім; тлумачыць прызначэнне ў глобуса стрыжня і падстаўкі;

дэманстраваць кручэнне Зямлі вакол сваёй восі на глобусе;

знаходзіць і паказваць на глобусе і фізічнай карце паўшар'яў геаграфічныя полюсы, экватар, паралелі, мерыдыяны, пачатковы мерыдыян, паўшар'і, Рэспубліку Беларусь;

адрозніваць, паказваць план мясцовасці і геаграфічную карту;

адрозніваць, паказваць карты вялікага і дробнага маштабаў;

назваць, знаходзіць на фізічнай карце ўмоўныя абазначэнні, суадносіць іх з адлюстраваннем аб'ектаў на ілюстрацыях (малюнках);

карыстацца табліцай умоўных абазначэнняў карты;

вызначаць на карце асноўныя бакі гарызонту і адлегласці;

тлумачыць тэрміны: «шарападобнасць Зямлі і яе вярчэнне», «глобус», «зямная вось», «палюсы», «экватар», «паралелі», «мерыдыяны», «пачатковы мерыдыян», «паўшар'і», «фізічная карта паўшар'яў»; «геаграфічная карта», «маштаб», «умоўныя абазначэнні фізічнай карты».

Вучні ведаюць і прымяняюць:

правілы работы з глобусам, насценнай і кантурнай картамі;

умоўныя абазначэнні пры чытанні фізічнай карты;

маштаб геаграфічнай карты для вызначэння адлегласцей;

назваюць, знаходзяць і паказваюць вывучаемыя геаграфічныя аб'екты на глобусе і фізічнай карце;

выконваюць заданні на кантурнай карце.

Вучні ўмеюць выкарыстоўваць у творчай рабоце:

мадэлююць зямны шар з пластыліну;

схематычныя замалёўкі асобных умоўных абазначэнняў фізічнай карты;

нескладаныя практыкаванні на прасторавае арыентаванне;

вызначаюць геаграфічныя паняцці ў вершах.

Вучні валодаюць сацыякультурнымі ўменнямі:

выкарыстоўваюць карты сваёй мясцовасці ў краязнаўчых і патрыятычных мерапрыемствах;

прыводзяць прыклады выкарыстання геаграфічнай карты ў практычнай дзейнасці чалавека.

Літасфера і рэльеф Зямлі (14 гадзін)

Унутраная будова Зямлі. Літасфера.
Унутраныя сілы Зямлі. Землятрасенні.
Вулканізм. Вулканы. Будова і тыпы вулканаў.
Знешнія сілы Зямлі. Выветрыванне і яго віды.
Горныя пароды і мінералы зямной кары.
Карысныя выкапні. Іх віды па гаспадарчым выкарыстанні. Умоўнае абазначэнне карысных выкапняў на карце.
Карысныя выкапні Беларусі.
Ахова карысных выкапняў.
Асноўныя формы паверхні (рэльефу) Зямлі. Раўніна. Плоская і ўзгорыстая раўніны.
Узгорак. Часткі ўзгорка.
Яр. Утварэнне яру. Часткі яру.
Віды раўнін па вышыні над узроўнем мора: нізіны, узвышшы, пласкагор'і. Іх умоўнае абазначэнне на карце. Буйнейшыя формы зямной паверхні (рэльефу) Беларусі.
Горы. Часткі гары. Віды гор па вышыні над узроўнем мора: нізкія, сярэднія, высокія.
Умоўнае абазначэнне гор на карце.
Абагульняючае паўтарэнне.

Геаграфічная наменклатура

Нізіны – Амазонская, Палеская, Полацкая; раўніны – Усходне-Еўрапейская, Аршанска-Магілёўская, Цэнтральнабярэзінская; Мінскае ўзвышша; горы – Уральскія, Каўказскія, Гімалаі.

Віды дзейнасці

Экспедыцыя. Формы зямной паверхні (рэльеф) сваёй мясцовасці.
Практычныя работы:
1. Праца на мясцовасці. Вызначэнне асаблівасцей зямной паверхні (рэльефу) сваёй мясцовасці.
2. Мадэляванне (выраб макета) унутранай будовы Зямлі, вулкана, асобных форм зямной паверхні: раўніны, узгорка, гары, яру.
3. Праца з ілюстрацыйным матэрыялам. Распазнанне і адрозніванне асобных форм зямной паверхні. Суаднясенне іх з умоўным абазначэннем на фізічнай карце.
4. Праца з калекцыяй карысных выкапняў. Называнне і адрозніванне важнейшых карысных выкапняў.
5. Праца з картамі. Знаходжанне (па адценнях колеру) асноўных форм зямной паверхні, высокіх (нізкіх) месц на сушы. Пазнаванне і чытанне ўмоўных абазначэнняў важнейшых карысных выкапняў. Паказ раўнін і гор, буйнейшых форм зямной паверхні Беларусі, радовішчаў карысных выкапняў Беларусі.
6. Праца з кантурнай картамі. Абазначэнне геаграфічных аб'ектаў.
7. Праца са сшыткам. Выкананне схематычных замалёвак вывучаемых аб'ектаў.
Вычэрчванне і запаўненне найпрасцейшых табліц.
Дэманстрацыя макетаў розных форм зямной паверхні, калекцыі найважнейшых карысных выкапняў, карцін, ілюстрацый, кіна- і фотаматэрыялаў.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні маюць уяўленні аб:
унутранай будове Зямлі;
цвёрдай абалонцы Зямлі – літасферы;
унутраных і знешніх сілах Зямлі;
карысных выкапнях і іх ахове;
асноўных формах паверхні Зямлі;
відах раўнін (гор) па вышыні над узроўнем мора.

Вучні ўмеюць:
назваць пласты Зямлі;
пералічваць, распазнаваць формы зямной паверхні;
назваць, адрозніваць раўніны па знешнім выглядзе (на ілюстрацыях, малюнках), раўніны і горы па вышыні над узроўнем мора (па адценнях колеру фізічнай карты);
назваць спосабы ўмоўнага абазначэння сушы і карысных выкапняў на карце;
пералічваць, распазнаваць важнейшыя карысныя выкапні; расказваць аб іх гаспадарчым прымяненні і ахове;
вылучаць, маляваць, чытаць асобныя ўмоўныя абазначэнні фізічнай карты;
суадносіць умоўныя абазначэнні вывучаемых аб'ектаў з іх рэальным адлюстраваннем (малюнкам);
знаходзіць, паказваць на карце раўніны і горы; буйнейшыя формы рэльефу Беларусі, радовішчы карысных выкапняў Беларусі;
карыстацца табліцай умоўных абазначэнняў геаграфічнай карты;
тлумачыць тэрміны: «літасфера», «ядро», «мантыя», «зямная кара», «землятрасенне», «вулкан», «выветрыванне», «мінералы», «горныя пароды», «карысныя выкапні», «асноўныя формы зямной паверхні (рэльеф)», «раўніна», «плаская і ўзгорыстая раўніна», «узгорак», «яр», «нізіны», «узвышшы», «пласкагор'і», «горы (нізкія, сярэднія, высокія)».
Вучні ведаюць і прымяняюць:
спосабы ўмоўнага адлюстравання сушы і карысных выкапняў на карце;
назваюць, знаходзяць і паказваюць вывучаемыя геаграфічныя аб'екты на глобусе і фізічнай карце паўшар'яў;
выконваюць заданні на контурнай карце.
Вучні ўмеюць выкарыстоўваць у творчай рабоце:
мадэлюць раўніну, узгорак, гару, яр;
вырабляюць з кардону ўмоўныя знакі карысных выкапняў.
Вучні валодаюць сацыякультурнымі ўменнямі:
бяруць удзел у эканомным выкарыстанні і ахове карысных выкапняў.

Атмасфера. Надвор'е і клімат (14 гадзін)

Атмасфера. Састаў і будова атмасферы. Уласцівасці паветра.
Значэнне атмасферы. Азоны пласта.
Тэмпература паветра. Награванне паветра. Вымярэнне тэмпературы паветра. Змяненне тэмпературы паветра (на працягу сутак, на працягу года, з вышынёй).
Размеркаванне тэмпературы паветра па зямной паверхні.
Паясы асветленасці Зямлі на глобусе і карце паўшар'яў. Геаграфічнае становішча і межы паясоў асветленасці Зямлі.
Атмасферны ціск. Вымярэнне атмасфернага ціску. Змяненне атмасфернага ціску з вышынёй. Размеркаванне атмасфернага ціску па зямной паверхні.
Вецер. Характарыстыкі (напрамак, сіла, скорасць) і вымярэнне ветру. Значэнне ветру.
Вільготнасць паветра. Атмасферныя ападкаў. Размеркаванне ападкаў па зямной паверхні.
Надвор'е. Асноўныя паказчыкі (элементы і з'явы) надвор'я. Змяненне надвор'я па парах года.
Назіранні за надвор'ем. Прагноз надвор'я.
Клімат. Адрозненне клімату ад надвор'я. Кліматаўтваральныя фактары. Асноўныя кліматы Зямлі.
Клімат Беларусі. Яго асаблівасці. Уплыў чалавека на клімат Зямлі.
Ахова паветра ад забруджвання.
Абагульняючае паўтарэнне.

Вiды дзейнасцi

Практычныя работы:

1. Вымярэнне тэмпературы паветра. Вызначэнне тэмпературы паветра ў класе і на вуліцы з дапамогай тэрмометра.

2. Назiраннi за надвор'ем сваёй мясцовасцi. Фiксаванне вынiкаў назiранняў у календары надвор'я.

3. Мадэляванне тэрмометра, флюгера.

4. Праца з глобусам і картай. Паказ паясоў асветленасцi Зямлi, тропiкаў, палярных кругоў.

5. Праца з контурнай картай. Абвядзенне каляровымi алоўкамі меж паясоў асветленасцi Зямлi. Абзначэнне iх назваў.

6. Праца са сшыткам. Выкананне схематычных замалёвак вывучаемых аб'ектаў. Вычэрчванне і запаўненне прасцейшых схем, таблiц.

7. Праца з iлюстрацыйным матэрыялам. Падбор iлюстрацый з малюнкам пор года нашай краiны.

Дэманстрацыя: прыбораў для вымярэння тэмпературы паветра, цiску, напрамку і скорасцi ветру, вiльготнасцi паветра;

вопыту, якi тлумачыць адрозненнi ў асвятленнi і награваннi паверхнi Зямлi ля экватара і палюсоў;

мадэлі глобуса, на якiм паясы асветленасцi Зямлi зафарбаваны ў розныя колеры;

дзеяннiў па размежаваннi паняццiў «пояс» і «полюс» (апаясванне глобуса стужкамі рознага колера, абзначэнне палюсоў на глобусе сцяжкамі);

кiна- і фотаматэрыялаў.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучнi маюць уяўленнi аб:

паветранай абалонцы Зямлi – атмасферы;

тэмпературы паветра;

паясах асветленасцi Зямлi;

атмасферным цiску;

ветры;

вiльготнасцi паветра;

атмасферных ападках;

надвор'i, элементах і з'явах надвор'я;

клiмаце, клiматаўтваральных фактарах.

Вучнi ўмеюць:

вымяраць тэмпературу паветра;

тлумачыць адрозненнi ў асвятленнi і награваннi Сонцам паверхнi Зямлi;

пералiчваць асноўныя клiматы Зямлi;

назваць клiмат Беларусi і яго важнейшыя асаблівасцi; канкрэтызаваць клiмат краiны праз кароткае апiсанне пор года;

тлумачыць галоўнейшыя прычыны адрознення клiмату і змены паясоў асветленасцi на Зямлi;

тлумачыць тэрмiны: «атмасфера», «тэмпература паветра», «паясы асветленасцi Зямлi», «тропiкi», «палярныя кругi», «атмасферны цiск», «вeцер», «вiльготнасць паветра», «атмасферныя ападкi», «надвор'е», «элементы і з'явы надвор'я», «клiмат», «клiматаўтваральныя фактары».

Вучнi ведаюць і прымяняюць:

правiлы бяспечнага абыходжання з тэрмометрам;

адзiнкi вымярэння і абзначэння тэмпературы паветра і атмасфернага цiску;

вызначаюць напрамак і сiлу ветру па мясцовых прыкметах;

правiлы бяспечных паводзiн пры неспрыяльных прыродных з'явах (ураганны вeцер, навальнiца і iншыя);

паказваюць на глобусе і карце паўшар'яў паясы асветленасцi Зямлi і iх межы;

выконваюць заданнi на контурнай карце.

Вучні ўмеюць выкарыстоўваць у творчай рабоце:
доследы, якія тлумачаць адрозненні ў асвятленні і награванні Сонцам паверхні
Зямлі;

дэманстрацыю дзеянняў па размежаванні паняццяў «пояс» і «полюс»;
падбіраюць матэрыял аб уплыве атмасфернага ціску на самаадчуванне і здароўе
людзей.

Вучні валодаюць сацыякультурнымі ўменнямі:
падтрымліваюць паветраны і цеплавы рэжымы ў кватэры (доме, класе);
улічваюць прагноз надвор'я ў сваім паўсядзённым жыцці;
прымаюць удзел у пасадцы зялёных насаджэнняў.

Гідрасфера (10 гадзін)

Гідрасфера. Састаў воднай абалонкі Зямлі. Сусветны акіян і яго часткі. Тэмпература і салёнасць вод Сусветнага акіяна.

Мора. Унутраныя і ўскрайнія моры. Залівы і пралівы.

Рух вады ў акіяне. Віды хваль (ветравыя хвалі, цунамі). Прылівы і адлівы.
Акцянічныя плыні. Цёплыя і халодныя цячэнні.

Воды сушы. Падземныя воды. Крыніца. Яе ўтварэнне.

Павярхневая вода. Рака і яе часткі. Раўнінныя і горныя рэкі. Сілкаванне і водны
рэжым рэк. Буйныя рэкі Беларусі.

Азёры. Утварэнне азёр. Сцекавыя і бяссцекавыя азёры. Прэсныя і салёныя азёры.
Буйнейшыя азёры Беларусі.

Вадасховішча. Буйнейшыя вадасховішчы Беларусі. Балоты, іх значэнне.

Леднікі. Утварэнне леднікоў. Тыпы леднікоў. Праца леднікоў.

Значэнне гідрасферы ў жыцці людзей і яе ахова.

Абагульняючае паўтарэнне.

Геаграфічная наменклатура

Акіяны – Ціхі, Атлантычны, Індыйскі, Паўночны Ледавіты; моры – Філіпінскае,
Баранцава, Карскае, Берынгава, Міжземнае, Чырвонае, Чорнае, Балтыйскае; залівы –
Бенгальскі, Біскайскі, Мексіканскі; пралівы – Дрэйка, Гібралтарскі, Берынгаў; рэкі –
Амазонка, Днепр, Заходняя Дзвіна, Прыпяць, Нёман, Бярэзіна; азёры – Каспійскае мора,
Байкал, Нарач, Асвейскае; вадасховішчы – Вілейскае, Заслаўскае.

Віды дзейнасці

Практычныя работы:

1. Праца з картай. Распазнаванне, чытанне ўмоўных абазначэнняў фізічнай карты.
Суаднясенне іх з рэальным адлюстраваннем разглядаемых аб'ектаў (малюнкам). Паказ
акіянаў, буйнейшых мораў, заліваў, праліваў. Знаходжанне самых глыбокіх месцаў
у акіянах. Паказ самай доўгай ракі, самага вялікага і самага глыбокага возера на Зямлі;
буйнейшых рэк, азёр і вадасховішчаў Беларусі.

2. Праца на мясцовасці. Вызначэнне частак ракі, яе правага і левага берагоў.
Апісанне ракі (возера) сваёй мясцовасці па плане.

3. Мадэляванне возера, ракі, заліва, праліва з пластыліну і вады.

4. Праца з контурнай картай. Правядзенне ўмоўных меж паміж акіянамі.
Абазначэнне геаграфічных аб'ектаў.

5. Праца са шпыткам. Вычэрчванне прасцейшых схем і табліц. Выпісанне назваў
вывучаемых геаграфічных аб'ектаў. Выкананне схематычных замалёвак вывучаемых
аб'ектаў.

Дэманстрацыя вопыту, які тлумачыць утварэнне ветравых хваль; макетаў розных
вадаёмаў; карцін і ілюстрацый; кіна- і фотаматэрыялаў.

Экскурсія. Вадаёмы нашай мясцовасці.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні маюць уяўленні аб:
воднай абалонцы Зямлі – гідрасферы;
Сусветным акіяне і яго частках;
тэмпературы і салёнасці вод Сусветнага акіяну;
руху вады ў акіяне;
водах сушы;
значэнні гідрасферы ў жыцці людзей і яе ахове.
Вучні ўмеюць:
назваць і паказваць на карце акіяны, буйнейшыя моры, залівы і пралівы, рэкі, азёры і вадасховішчы;
параўноўваць акіяны па геаграфічным становішчы і велічыні;
вызначаць на карце (па адценнях колеру) самыя глыбокія месцы ў акіянах;
тлумачыць тэрміны: «гідрасфера», «Сусветны акіян», «акіян», «мора», «заліў», «праліў», «ветравыя хвалі», «цунамі», «прыліў», «адліў», «воды сушы», «падземныя воды», «крыніца», «паверхневыя воды», «рака», «харчаванне ракі», «водны рэжым ракі», «возера», «вадасховішча», «балота», «ляднік».
Вучні ведаюць і прымяняюць:
вызначаюць часткі ракі, яе правы і левы берагі;
спосабы ўмоўнага абазначэння водных аб'ектаў на геаграфічнай карце;
назваюць, знаходзяць і паказваюць на карце вывучаемыя геаграфічныя аб'екты;
выконваюць заданні на контурнай карце.
Вучні ўмеюць выкарыстоўваць у творчай рабоце:
мадэлююць заліў, праліў, возера, раку з пластыліну і вады;
падбіраюць ілюстрацыйны матэрыял, вершы, загадкі аб водах сушы;
бяруць удзел у конкурсах малюнкаў (плакатаў), віктарынах па ахове вады на Зямлі.
Вучні валодаюць сацыякультурнымі ўменнямі:
бяруць удзел у мерапрыемствах па ахове вадаёмаў сваёй мясцовасці;
эканомна выкарыстоўваюць ваду ў побыце.

Біясфера (10 гадзін)

Біясфера. Умовы жыцця. Асяроддзе пасялення. Межы біясферы. Разнастайнасць і роля жывых арганізмаў у біясферы.

Глеба. Фактары ўтварэння глебы. Састаў і ўласцівасці глебы. Урадлівасць – асноўная ўласцівасць глебы. Пласты глебы.

Разнастайнасць глеб. Асноўныя тыпы глеб Беларусі.

Значэнне глебы ў гаспадарчай дзейнасці чалавека. Эрозія глебаў. Ахова глебаў.

Прыродны комплекс. Кампаненты прыроднага комплексу. Разнастайнасць прыродных комплексаў Зямлі.

Прыродныя комплексы Беларусі.

Лес – асноўны прыродны комплекс Беларусі.

Ахова прыродных комплексаў Зямлі.

Абагульняючае паўтарэнне.

Віды дзейнасці

Экспедыцыі. У лес (парк), да глебавага разрэзу (яру), у краязнаўчы музей, батанічны сад, заапарк (па магчымасці).

Практычныя работы:

1. Праца з глобусам і картай. Паказ паясоў асветленасці Зямлі.
2. Праца з контурнай картай. Зафарбоўванне паясоў асветленасці Зямлі ў розныя колеры.
3. Мадэляванне (выраб макета) пластоў зямлі.
4. Праца з ілюстрацыйным матэрыялам. Падбор ілюстрацый з малюнкам раслін і жывёл прыродных комплексаў Беларусі.

5. Праца са сшыткам. Выпісванне назваў раслін і жывёл па прыродных комплексах Беларусі. Выкананне прасцейшых схематычных замалёвак вывучаемых прыродных аб'ектаў. Вычэрчванне нескладаных схем і табліц.

Дэманстрацыя жывых раслін, гербарных узораў раслін; фрагментаў кінафільмаў, слайдаў; ландшафтных карцін і ілюстрацый, фатаграфій раслін і жывёл, тыповых для розных прыродных комплексаў Зямлі.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні маюць уяўленні аб:

жывой абалонцы Зямлі – біясферы і яе межах;

разнастайнасці і ролі жывых арганізмаў у біясферы;

урадлівасці глебы;

асноўных тыпах глеб Беларусі;

значэнні глебы ў гаспадарчай дзейнасці чалавека і яе ахове;

разнастайнасці прыродных комплексаў;

прыродных комплексах Беларусі;

раслінным і жывёльным свеце лясоў Беларусі;

асабліва ахоўныя прыродныя тэрыторыі;

Чырвонай кнізе Рэспублікі Беларусь.

Вучні ўмеюць:

пералічваць, адрозніваць асноўныя тыпы глеб Беларусі;

расказваць аб прымаемых мерах па ахове і павышэнні ўрадлівасці глеб;

назваць кампаненты прыроднага комплексу;

расказваць аб прыродзе кожнага поясу асветленасці Зямлі, тлумачыць прычыны разнастайнасці прыродных комплексаў;

назваць асноўныя прыродныя комплексы Беларусі;

пералічваць, адрозніваць тыповых прадстаўнікоў расліннага і жывёльнага свету лясоў, лугоў і балот;

расказваць аб ахове прыродных комплексаў, аб Чырвонай кнізе Рэспублікі Беларусь;

назваць, паказваць на карце нацыянальныя паркі, запаведнік Беларусі;

паказваць на глобусе і карце паясы асветленасці Зямлі і іх межы;

тлумачыць тэрміны: «біясфера»; «межы біясферы»; «глеба»; «урадлівасць глебы», «эрозія глебы», «прыродны комплекс»; «паясы асветленасці Зямлі», «ахоўныя прыродныя тэрыторыі (нацыянальныя паркі, запаведнік)».

Вучні ведаюць і прымяняюць:

простыя спосабы апрацоўкі глебы;

назваюць, знаходзяць і паказваюць на карце вывучаемыя геаграфічныя аб'екты;

выконваюць заданні на контурнай карце.

Вучні ўмеюць выкарыстоўваць у творчай рабоце:

падбіраюць матэрыялы аб раслінах і жывёлах Беларусі;

апрацоўваюць матэрыялы экскурсій у лес (парк), да глебавага разрэзу (яру), у краязнаўчы музей, батанічны сад, заапарк;

абмяркоўваюць фрагменты кінафільмаў, якія расказваюць аб прыродзе Зямлі.

вырабляюць макет «Пласты глебы».

Вучні валодаюць сацыякультурнымі ўменнямі:

бяруць удзел у працах па паляпшэнні ўласцівацей глебы на прышкольным участку;

беражліва адносяцца да лясных багаццяў Рэспублікі Беларусь, выконваюць правілы паводзін у прыродзе.

Паўтарэнне курса фізічнай геаграфіі (1 гадзіна)

VIII КЛАС
ГЕАГРАФІЯ МАЦЕРЫКОЎ І АКІЯНАЎ
(70 гадзін)

Увoдзiнaы (4 гaдзiнaы)

Сусветнaы акiян. Акiянaы, iх кaрoткaе aпiсaннe.
Maцepыкi i чacткi свeтy.
Пpыpoднaы зoнaы Зямлi. Вышыннaя пoяснacць.
Абaгульнaячoаe пaўтaрэннe.

Гeагpaфiчнaя нaмeнклaтyрa

Акiянaы – Цiхi, Атлaнтaчнaы, Індыйскi, Пaўнoчнaы Лeдaвiтaы; мацepыкi – Афpыкa, Аўcтpaлiя, Антaрктыдa, Пaўднeвaя Амepыкa, Пaўнoчнaя Амepыкa, Еўpaзiя; чacткi свeтy – Еўpoпa, Азiя, Амepыкa, Антaрктыдa, Афpыкa, Аўcтpaлiя; мoрaы – Мiжзeмнaе, Чoрнaе, Кacпiйcкaе; пpaлiвaы – Дpэйкa, Гiбpaлтaрcкi, Бepынгaў; вoстpaў Гpэнлaндaы; пaўвoстpaвaы – Аpaвiйскi, Індaстaн.

Вiдaы дзeйнacцi

Пpaктычнaы paбoтaы:

1. Пpaцa з глoбycaм i кapтaй. Пaкaз акiянaў, мацepыкoў, чacтaк свeтy, бyйнeйшых мoрaў, зaлiвaў, пpaлiвaў, aстpaвoў, пaўвoстpaвaў, пpыpoдных зoн: эквaтapыяльных ляcoў, cавaн, cтeпaў, пycтыннaў, ляcoў пaўнoчнaгa ўмepaнaгa пoяcy, тyндpы. Кaрoткaе aпiсaннe гeагpaфiчнaгa cтaнoвiшчa акiянaў i мацepыкoў. Пapaўнaннe мацepыкoў (пa гeагpaфiчным cтaнoвiшчaы, вeлiчынi, aбpыce бepaгoў). Знaхoджaннe cамых глyбoкiх мeцц y акiянaх.

2. Пpaцa з кoнтyрaмi мацepыкoў. Вызнaчэннe caмaгa вaлiкaгa (мaлoгa) мацepыкa. Paспaзнaвaннe мацepыкoў пa iх кoнтyрaх.

3. Maдэлявaннe вoстpaвa i пaўвoстpaвa з плacтылiнy.

4. Пpaцa з кoнтyрнaй кapтaй. Пpaвядзeннe ўмoўных мeж пaмiж акiянaмi. Абвядзeннe кaляpовымi aлoўкaмi бepaгaвых лiнiй мацepыкoў. Пaдпiсвaннe нaзвaў акiянaў i мацepыкoў. Пpaвядзeннe ўмoўнaй мaжы пaмiж Еўpoпaй i Азiяй.

5. Пpaцa ca cшыткaм. Вычэpчвaннe пpaсцeйшых cхeм i тaблiц. Выпiсвaннe нaзвaў вывучaeмых гeагpaфiчных аб'eктaў. Дэманcтpaцыя кoнтyрaў мацepыкoў, кiнa- i фoтaмaтэpыялaў.

ACHOЎНЫЯ ПATPABABANNI ДA BИНIКАЎ BУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦI BУЧНЯЎ

Bучнi мaюць yяўлeннi aб:

paзмepкaвaннi вaды i cyшы нa Зямлi;

Сусветным акiянe i ягo чacткaх;

мацepыкaх i чacткaх свeтy;

пpыpoдных зoнaх Зямлi.

Bучнi ўмeюць:

нaзывaць i пaкaзвaць нa кapцe акiянaы, мацepыкi, чacткi свeтy, бyйнeйшыя мoрaы, пpaлiвaы, aстpaвaы i пaўвoстpaвaы, пpыpoднaы зoнaы Зямлi;

aдpoзнiвaць мацepыкi i чacткi свeтy;

пapaўнoўвaць акiянaы, мацepыкi пa гeагpaфiчным cтaнoвiшчaы i вeлiчынi;

вызнaчaць нa кapцe (пa aдцeннaх кoлepy) cамыя глyбoкiя мeццы ў акiянaх;

тлyмaчыць тэpмiнaы: «Сусветнaы акiян», «акiянaы», «мoрaы», «зaлiвaы», «пpaлiвaы», «мацepыкi», «чacткi свeтy», «aстpaвaы», «пaўвoстpaвaы», «пpыpoднaы зoнaы».

Bучнi вeдaюць i пpымaнaюць:

нaзывaюць, знaхoдзцяць i пaкaзвaюць нa кapцe вывучaeмыя гeагpaфiчнaы аб'eктaы;

выкoнвaюць зaдaннi нa кoнтyрнaй кapцe.

Bучнi ўмeюць выкapыcтoўвaць y твopчaй paбoцe:

пaдбipaюць iлюcтpaцыйнaы мaтэpыял, вepшы, зaгaдкi aб акiянaх i мацepыкaх;

выpaблaюць з кapдoнy шaблoнaы мацepыкoў;

мaдэляюць вoстpaў i пaўвoстpaў з плacтылiнy.

Вучні валодаюць сацыякультурнымі ўменнямі:
тлумачаць парадак і прычыны змены прыродных зон на Зямлі.

Афрыка (12 гадзін)

Геаграфічнае становішча. Акіяны і моры, якія абмываюць мацярык. Слабая зрэзанасць берагавой лініі.

Формы паверхні (рэльеф). Карысныя выкапні.

Клімат. Самы гарачы мацярык.

Буйнейшыя рэкі і азёры. Ніл – самая доўгая рака Афрыкі.

Прыродныя зоны. Экватарыяльныя лясы. Асаблівасці расліннага свету.

Жывёльны свет экватарыяльных лясоў.

Саваны. Асаблівасці расліннага свету.

Жывёльны свет саван.

Трапічныя пустыні. Сахара – самая вялікая пустыня Зямлі.

Раслінны і жывёльны свет трапічных пустыняў.

Абагульняючае паўтарэнне.

Геаграфічная наменклатура

Мацярык Афрыка; моры – Міжземнае, Чырвонае; Гвінейскі заліў; пралівы – Мазамбіцкі, Гібралтарскі; Суэцкі перашыек; Суэцкі канал; паўвостраў Самалі; востраў Мадагаскар; горы – Атлас, Драконавы; Эфіопскае нагор'е; Усходне-Афрыканскае пласкагор'е; вулкан Кіліманджара; пустыні – Сахара, Наміб; рэкі – Конга, Ніл, Нігер, Замбезі; вадапад Вікторыя; азёры – Вікторыя, Танганьіка, Чад.

Аўстралія (7 гадзін)

Геаграфічнае становішча. Самы малы мацярык. Слабая зрэзанасць берагавой лініі. Акіяны і моры, якія абмываюць мацярык.

Формы паверхні (рэльеф). Самы плоскі мацярык. Карысныя выкапні.

Клімат. Самы засушлівы мацярык. Унутраныя воды. Самы бедны паверхневымі водамі мацярык. Перасыхаючыя рэкі. Багацце падземнымі водамі.

Прыродныя зоны. Аўстралія – мацярык пустыняў. Вялікая плошча саван. Малая плошча лясоў. Раслінны свет мацерыка.

Жывёльны свет мацерыка. Яго своеасаблівасць.

Абагульняючае паўтарэнне.

Геаграфічная наменклатура

Мацярык Аўстралія; Каралавае мора; залівы – Вялікі Аўстралійскі, Карпентарыя; востраў – Новая Гвінея, Тасманія; Вялікі Бар'ерны рыф; Цэнтральная нізіна; Вялікі Вадападзельны хрыбет; гара Касцюшка; рэкі – Мурэй, Дарлінг; возера Эйр; Вялікая Пяшчаная пустыня, Вялікая пустыня Вікторыя.

Антарктыда (5 гадзін)

Своеасаблівасць геаграфічнага становішча. Асаблівасці берагавой лініі. Акіяны і моры, абмываючы мацярык.

Характар паверхні. Самы высокі мацярык. Клімат. Самы халодны мацярык.

Раслінны і жывёльны свет.

Сучасныя даследаванні Антарктыды. Роля беларускіх вучоных у даследаваннях мацерыка.

Абагульняючае паўтарэнне.

Геаграфічная наменклатура

Мацярык Антарктыда; Антарктыка; Антарктычны паўвостраў; праліў Дрэйка; мора Роса; вулкан Эрэбус; горны масіў Вінсан.

Паўднёвая Амерыка (11 гадзін)

Геаграфічнае становішча. Акіяны і моры, якія абмываюць мацярык. Слабая зрэзанасць берагавой лініі.

Формы паверхні (рэльеф). Адрозненне паверхні заходняй і ўсходняй частак мацерыка. Анды – самы працяглы горны ланцуг на сушы. Карысныя выкапні.

Клімат. Самы вільготны мацярык.

Рэкі і азёры. Амазонка – самая доўгая і паўнаводная рака Зямлі.

Прыродныя зоны. Вільготныя экватарыяльныя лясы. Асаблівасці расліннага свету.

Жывёльны свет вільготных экватарыяльных лясоў.

Саваны. Асаблівасці расліннага і жывёльнага свету.

Пустыні і паўпустыні. Своеасаблівасць расліннага і жывёльнага свету.

Раслінны і жывёльны свет Анд.

Абагульняючае паўтарэнне.

Геаграфічная наменклатура

Мацярык Паўднёвая Амерыка; Карыбскае мора; Панамскі перашыек; Панамскі канал; востраў Вогненная Зямля; пралівы – Магеланаў, Дрэйка; нізіны – Амазонская, Лаплатская, Арыноцкая; пласкагор’і – Бразільскае, Гвіянскае; горы Анды, гара Аканкагуа; рэкі – Амазонка, Парана, Арынока; вадпады – Ігуасу, Анхель; азёры – Маракайба, Ціцікака; пустыня Атакама.

Паўночная Амерыка (10 гадзін)

Геаграфічнае становішча. Моцная зрэзанасць берагавой лініі. Буйнейшыя паўвостравы і выспы. Акіяны і моры, якія абмываюць мацярык. Буйныя залівы і пралівы.

Формы паверхні (рэльеф). Горны захад і раўнінны ўсход. Карысныя выкапні.

Клімат.

Рэкі і азёры.

Прыродныя зоны. Своеасаблівасць іх размяшчэння на мацерыку. Арктычныя пустыні. Геаграфічнае становішча. Прыродныя ўмовы. Асаблівасці расліннага і жывёльнага свету.

Тундра. Геаграфічнае становішча. Прыродныя ўмовы. Асаблівасці расліннага і жывёльнага свету.

Тайга. Геаграфічнае становішча. Прыродныя ўмовы. Асаблівасці расліннага і жывёльнага свету.

Змешаныя і шыракалістыя лясы. Геаграфічнае становішча. Прыродныя ўмовы. Асаблівасці расліннага і жывёльнага свету.

Стэп. Геаграфічнае становішча. Прыродныя ўмовы. Асаблівасці расліннага і жывёльнага свету.

Абагульняючае паўтарэнне.

Геаграфічная наменклатура

Мацярык Паўночная Амерыка; Панамскі перашыек; Панамскі канал; Карыбскае мора; Берынгаў праліў; залівы – Гудзонаў, Мексіканскі; востраў – Вялікія Антыльскія, Куба, Грэнландыя; паўвостравы – Аляска, Фларыда, Каліфорнія, Лабрадор; нізіны – Місісіпская, Прымексіканская; раўніны – Вялікія, Цэнтральныя; горы – Кардыльеры, Аппалачы; гара Мак-Кінлі; рэкі – Місісіпі, Місуры, Макензі, Каларада, Ніагара; Ніагарскі вадаспад; Вялікія Амерыканскія азёры: Верхняе, Мічыган, Гурон, Эры, Антарыё.

Еўразія (19 гадзін)

Геаграфічнае становішча. Еўразія – самы вялікі мацярык Зямлі. Акіяны і моры, якія абмываюць мацярык. Асаблівасці берагавой лініі. Буйныя залівы і пралівы. Буйнейшыя астравы і паўвостравы.

Разнастайнасць рэльефу Еўразіі. Вышэйшыя раўніны. Вышэйшыя горы.

Карысныя выкапні. Буйнейшыя радовішчы карысных выкапняў Беларусі.

Рэкі і азёры Еўразіі.

Прыродныя зоны. Своеасаблівасць іх размяшчэння на мацерыку. Зона арктычных пустыняў. Геаграфічнае становішча. Прыродныя ўмовы. Суровы клімат. Асаблівасці пор года. Шматгадовая мерзлата.

Раслінны і жывёльны свет арктычных пустыняў.

Зона тундры. Геаграфічнае становішча. Прыродныя ўмовы. Суровы клімат. Своеасаблівасць пор года. Шматгадовая мерзлата. Азёры і балоты.

Раслінны і жывёльны свет тундры.

Лясная зона. Геаграфічнае становішча. Прыродныя ўмовы. Характарыстыка пор года.

Раслінны свет лясной зоны.

Жывёльны свет лясной зоны. Раслінны і жывёльны свет лясоў Беларусі.

Карысць лесу і яго ахова.

Зона стэпаў. Геаграфічнае становішча. Прыродныя ўмовы. Клімат, яго адрозненні. Характарыстыка пор года. Праблема забеспячэння вадой.

Раслінны і жывёльны свет стэпаў.

Зона пустыняў. Геаграфічнае становішча. Прыродныя ўмовы. Сухі клімат. Асаблівасці пор года. Абрашэнне.

Раслінны і жывёльны свет пустыняў.

Абагульняючае паўтарэнне.

Геаграфічная наменклатура

Мацерык Еўразія; акіяны – Атлантычны, Паўночны Ледавіты, Ціхі, Індыйскі; моры – Аравійскае, Балтыйскае, Баранцава, Берынгава, Чорнае, Міжземнае, Чырвонае; Бенгальскі заліў; пралівы – Басфор, Дарданэлы, Гібралтарскі, Берынгаў; Суэцкі перашыек; Суэцкі канал; паўвостравы – Аравійскі, Апенінскі, Балканскі, Індастан, Індакітай, Камчатка, Пірэнейскі, Скандынаўскі; астравы – Вялікабрытанія, Калімантан, Ірландыя, Ісландыя, Новая Зямля, Японскія, Філіпінскія, Шры-Ланка; раўніны – Усходне-Еўрапейская, Заходне-Сібірская, Вялікая Кітайская; Сярэднярускае ўзвышша; Сярэднесібірскае пласкагор'е; горы – Альпы, Гімалаі, Каўказскія, Уральскія, Алтай, Цянь-Шань, Памір; гара Манблан, гара Джамалунгма (Эверэст); Тыбецкае нагор'е; буйнейшыя радовішчы карысных выкапняў Беларусі – Старобінскае, Петрыкаўскае (калійныя солі), Мазырскае (каменная соль); рэкі – Дунай, Лена, Об, Енісей, Волга, Хуанхэ, Янцзы, Інд, Ганг, Урал, Днепр, Рэйн; азёры – Аральскае, Каспійскае, Байкал, Ладажскае, Анежскае.

Віды дзейнасці

Практычныя работы:

1. Праца з глобусам і картай. Чытанне ўмоўных абазначэнняў розных геаграфічных карт. Іх суаднясенне з рэальным адлюстраваннем аб'ектаў (малюнкам). Знаходжанне, называнне, паказ важнейшых вывучаемых аб'ектаў. Апісанне геаграфічнага становішча мацерыкоў. Паказ умоўнай мяжы паміж Еўропай і Азіяй.

2. Праца з контурамі мацерыкоў. Распазнанне мацерыкоў па прад'яўленні контураў.

3. Праца з контурнай картай. Абазначэнне назваў самых буйных аб'ектаў. Зафарбоўванне буйнейшых форм зямной паверхні колерам. Абвядзенне берагавых ліній мацерыкоў. Правядзенне ўмоўнай мяжы паміж Еўропай і Азіяй. Нанясенне ўмоўных знакаў важнейшых карысных выкапняў.

4. Праца з калекцыяй карысных выкапняў. Знаходжанне і адрозніванне асобных карысных выкапняў.

5. Праца з гербарыем. Знаходжанне, адрозніванне і параўнанне раслін. Размеркаванне іх па прыродных зонах.

6. Мадэляванне бархану.

7. Праца з ілюстрацыйным матэрыялам. Распазнанне і апісанне раслін (жывёл). Размеркаванне іх па прыродных зонах.

8. Праца са сшыткам. Выкананне прасцейшых схематычных замалёвак. Вычэрчванне, запаўненне нескладаных схем і табліц.

Дэманстрацыя макетаў форм зямной паверхні; калекцыі карысных выкапняў, гербарных узораў раслін розных прыродных зон; ландшафтных карцін; кіна- і фотаматэрыялаў.

Экскурсія ў прыроду (запарк, батанічны сад).

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні маюць уяўленні:

аб геаграфічным становішчы і прыродзе мацярыкоў.

Вучні ўмеюць:

вызначаць, паказваць на карце мацерыкі, апісваць іх геаграфічнае становішча;

назваць, паказваць на карце акіяны і моры, больш вялікія залівы і пралівы ля берагоў мацерыкоў, буйнейшыя астравы і паўвостравы; буйнейшыя формы зямной паверхні, буйнейшыя рэкі і азёры мацерыкоў;

параўноўваць мацерыкі па характары паверхні;

пералічваць, распазнаваць важнейшыя карысныя выкапні мацерыкоў, суадносіць іх з умоўнымі абазначэннямі;

назваць асноўныя кліматы мацерыкоў; параўноўваць з кліматам сваёй мясцовасці;

адзначаць карты (фізічную, прыродных зон);

назваць, паказваць на карце прыродныя зоны мацерыкоў;

назваць, распазнаваць (па ілюстрацыях) тыповых прадстаўнікоў расліннага і жывёльнага свету вывучаемых прыродных зон кожнага з мацерыкоў; параўноўваць з раслінамі і жывёламі сваёй мясцовасці;

тлумачыць тэрміны: «акіяны», «мацерыкі», «часткі свету», «геаграфічнае становішча», «абрысы берагоў», «паясы асветленасці Зямлі», «прыродныя зоны», «клімат».

Вучні ведаюць і прымяняюць:

назваюць, паказваюць на карце вывучаемыя геаграфічныя аб'екты;

выконваюць заданні на контурнай карце.

Вучні ўмеюць выкарыстоўваць у творчай рабоце:

выразаюць з кардону шаблоны мацерыкоў;

мадэлююць бархан;

працуюць з ландшафтнымі карцінамі, распазнаюць прыродныя зоны па іх ілюстрацыі; размяшчаюць карціны ў парадку змены прыродных зон на тэрыторыі мацерыкоў;

падбіраюць ілюстрацыі тыповых прадстаўнікоў расліннага і жывёльнага свету вывучаемых прыродных зон кожнага з мацерыкоў; робяць замалёўкі.

Вучні валодаюць сацыякультурнымі ўменнямі:

разумеюць сваё месцазнаходжанне на планеце;

тлумачаць асаблівасці прыроды мацерыкоў і свайго краю.

Паўтарэнне курса геаграфіі мацерыкоў і акіянаў (2 гадзіны)

ІХ КЛАС ГЕАГРАФІЯ КРАІН І НАРОДАЎ (70 гадзін)

Уводзіны (1 гадзіна)

Што вывучае геаграфія краін і народаў? Роля геаграфіі краін і народаў у жыцці чалавека і грамадства.

Вiды дзейнасцi

Практычныя работы:

1. Праца з картай. Знаходжанне і паказ на карце буйнейшых рэгіёнаў свету.
2. Праца са сшыткам. Запаўненне прасцейшых схем, таблiц. Выпісванне назваў вывучаемых аб'ектаў па пэўных групах.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучнi маюць уяўленнi аб:

аб'екце і прадмеце вывучэння геаграфіі краін і народаў;
ролі геаграфіі краін і народаў у жыцці чалавека і грамадства.

Вучнi ўмеюць:

расказваць, што вывучае геаграфія краін і народаў.

Вучнi ведаюць і прымяняюць:

план вывучэння краін і народаў;

знаходзяць і паказваюць на карце буйнейшыя рэгіёны свету.

Палітычная карта свету (3 гадзіны)

Сучасная палітычная карта свету. Краіны і дзяржавы свету. Дзяржаўная мяжа. Буйнейшыя краіны свету па памерах тэрыторыі.

Этапы фарміравання палітычнай карты свету.

Абагульняючае паўтарэнне.

Вiды дзейнасцi

Практычныя работы:

1. Праца з картай. Знаходжанне і паказ на карце буйнейшых краін свету па памерах тэрыторыі, Рэспублікі Беларусь і яе дзяржаўнай граніцы.
2. Праца з кантурнай картай. Абазначэнне і падпісванне назваў аб'ектаў, якія вывучаюцца, правядзенне дзяржаўнай граніцы Рэспублікі Беларусь.
3. Праца са сшыткам. Складанне прасцейшых схем, таблiц. Выпісванне назваў аб'ектаў, якія вывучаюцца, па пэўных групах.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучнi маюць уяўленнi:

аб сучаснай палітычнай карце свету і этапах яе фарміравання.

Вучнi ўмеюць:

знаходзіць палітычную карту свету сярод іншых карт;

тлумачыць тэрміны: «палітычная карта», «краіна», «дзяржава», «Дзяржаўная мяжа».

Вучнi ведаюць і прымяняюць:

знаходзяць і паказваюць на карце буйнейшыя краіны свету па памерах тэрыторыі, Рэспубліку Беларусь і яе дзяржаўную мяжу;

выконваюць заданні на кантурнай карце.

Вучнi ўмеюць выкарыстоўваць у творчай рабоце:

рыхтуюць паведамленні аб дзяржаўных сімвалах Рэспублікі Беларусь.

Вучнi валодаюць сацыякультурнымі ўменнямі:

характарызуюць палажэнне Рэспублікі Беларусь на палітычнай карце свету.

Насельніцтва свету (5 гадзін)

Колькасць насельніцтва свету. Змяненне колькасці насельніцтва. Буйнейшыя краіны свету па колькасці насельніцтва.

Размяшчэнне насельніцтва. Шчыльнасць насельніцтва. Гарады і сельскія паселішчы. Сельскае і гарадское насельніцтва.

Расавы склад насельніцтва. Буйнейшыя народы свету.

Матэрыяльная і духоўная культура свету. Аб'екты Сусветнай спадчыны ЮНЕСКА.

Абагульняючае паўтарэнне.

Вiды дзeйнacцi

Практычныя рaбoты:

1. Пpацa з кaртaй. Знaхoджaннe і пaкaз нa кaрцe рaёнaў з нaйбoльшaй (нaймeншaй) шчыльнacцo нacельнiцтвa, буйнeйшых кpaїн cвeту пa кoлькacцi нacельнiцтвa.

2. Пpацa з кoнтурнaй кaртaй. Aбaзнaчэннe і пaдпiсвaннe нaзвaў вывучaемых гeагpaфiчных аб'eктaў.

3. Пpацa ca cшыткaм. Cклaдaннe пpасцeйшых дыягpaм, cхeм, тaблiц. Выпiсвaннe нaзвaў вывучaемых аб'eктaў пa пэўных гpупax.

4. Пpацa з iлюcтpaцыйным мaтэрыялaм. Пaдбop iлюcтpaцыйнaгa мaтэрыялy аб аб'eктax Cуcвeтнaй cпaдчыны ЮНЕСКA.

Дэманcтpaцыя кaрцiн, iлюcтpaцый, кiнa- і фoтaмaтэрыялaў.

ACHOЎНЫЯ ПAТPABABANNI ДA BЫНIКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗEЙНАCЦI ВУЧНЯЎ

Вучнi мaюць уяўлeннi аб:

нacельнiцтвe cвeту, ягo кoлькacцi, рaзмязчэннi і рacавым cклaдзe; мaтэрыялнaй і дyxoўнaй кyльтyры cвeту.

Вучнi ўмeюць:

нaзывaць кoлькacць нacельнiцтвa cвeту і Рэспyблiкi Бeлaрусь;

aдрoзнiвaць гaрaды і cельскiя пacелiшчы;

нaзывaць aснoўныя чaлaвeчыя pacy і буйнeйшыя нaрoды cвeту;

тлyмaчыць тэрмiны: «шчыльнacць нacельнiцтвa», «гoрaд», «cельcкaе пacелiшчa», «paca», «мaтэрыялнaя кyльтyрa», «дyxoўнaя кyльтyрa».

Вучнi вeдaюць і пpымeняюць:

знaхoдзяць і пaкaзвaюць нa кaрцe рaёны з нaйбoльшaй (нaймeншaй) шчыльнacцo нacельнiцтвa, буйнeйшыя кpaiны cвeту пa кoлькacцi нacельнiцтвa;

выкoнвaюць зaдaннi нa кoнтурнaй кaрцe.

Вучнi ўмeюць выкaрыcтoўвaць y твoрчaй рaбoцe:

pыхтyюць пaвeдaмлeннi аб мaтэрыялнaй і дyxoўнaй кyльтyры Рэспyблiкi Бeлaрусь;

пaдбiрaюць мaтэрыял аб аб'eктax Cуcвeтнaй cпaдчыны ЮНЕСКA.

Вучнi вaлoдaюць caцыякyльтyрнымi ўмeннямi:

кaрыcтaюццa кyльтyрнaй cпaдчынaй бeлapycaў y пaўcядзeнным жыццi.

Пpыpoдныя рэcypсы (3 гaдзiны)

Пpыpoдныя рэcypсы. Вiды пpыpoдных рэcypcaў. Вычaрпальныя і нeвычaрпныя, aднaўлaльныя і нeaднaўлaльныя пpыpoдныя рэcypсы.

Кaрысныя выкaпнi. Іx вiды пa гaспaдaрчым выкaрыcтaннi. Рaдoвiшчы aснoўных вiдaў кaрысных выкaпнiяў. Рoля пpыpoдных рэcypcaў y жыццi чaлaвeкa.

Aбaгyльнaючaе пaўгaрэннe.

Вiды дзeйнacцi

Практычныя рaбoты:

1. Пpацa з кaртaй. Знaхoджaннe нa кaрцe кpaїн, якiя мaюць знaчныя зaпaсы пpыpoдных рэcypcaў.

2. Пpацa з кoнтурнaй кaртaй. Aбaзнaчэннe і пaдпiсвaннe нaзвaў аб'eктaў, якiя вывучaюццa.

3. Пpацa ca cшыткaм. Cклaдaннe пpасцeйшых cхeм, тaблiц. Выпiсвaннe нaзвaў аб'eктaў, якiя вывучaюццa.

Дэманcтpaцыя iлюcтpaцый, кiнa- і фoтaмaтэрыялaў.

ACHOЎНЫЯ ПAТPABABANNI ДA BЫНIКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗEЙНАCЦI ВУЧНЯЎ

Вучнi мaюць уяўлeннi аб:

пpыpoдных рэcypсax і iх вiдax;

рoлi пpыpoдных рэcypcaў y жыццi чaлaвeкa.

Вучнi ўмeюць:

адpознiвaць вiды кaрысных выкaпнiяў пa гaспaдaрчым выкaрыстaннi;
тлумaчыць тэрмiны: «прырoднaя рэсyрсы», «кaрысныя выкaпнi».

Вучнi вeдaюць i пpымiняюць:

знaхoдзiць нa кaрцe кpaiны, якiя мaюць знaчныя зaпaсы пpыpoднaх рэсyрcaў;
выкoнвaюць зaдaннi нa кoнтyрнaй кaрцe.

Вучнi ўмeюць выкaрыстoўвaць y твoрчaй рaбoцe:

пaдбiрaюць мaтэpыял aб пpыpoднaх рэсyрcaх Рeспyблiкi Бeлaрусь (свaйгo рэгiёнy).

Вучнi вaлoдaюць сaцыякyльтyрнымi ўмeннямi:

бpyoць yдзeл y экaнoмным выкaрыстaннi пpыpoднaх рэсyрcaў свaйгo рэгiёнy.

Агyльнaя хaкaтaрыстыкa гaспaдaркi (3 гaдзiны)

Гaспaдaркa. Склaд гaспaдaркi. Сфepы, гaлiны i вiды гaспaдaрчaй дзeйнacцi. Фaктapы рaзмiяшчэння гaспaдaркi.

Спeцыялiзaцыя гaспaдaркi. Тэpытapыяльнaя пaдзeл пpaцы. Сyсвeтнaя гaспaдaркa. Адрoзнeннi кpaiн пa ўзpoўнi экaнaмiчнaгa рaзвiцця.

Абaгyльнaючaе пaўтaрэннe.

Вiды дзeйнacцi

Пpактычнaя рaбoтa:

1. Пpaцa з кaртaй. Знaхoджaннe нa кaрцe кpaiн, якiя лiдyрyoць пa ўзpoўнi экaнaмiчнaгa рaзвiцця.

2. Пpaцa з кoнтyрнaй кaртaй. Абaзнaчэннe i пaдпiсвaннe нaзвaў aб'ектaў, якiя вывyчaюццa.

3. Пpaцa сa сшыткaм. Склaдaннe пpасцeйшых схeм, тaблiц. Вывiсвaннe нaзвaў aб'ектaў, якiя вывyчaюццa.

Дэманстpaцыя iлюстpaцый, кiнa- i фoтaмaтэpыялaў.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучнi мaюць yяўлeннi aб:

гaспaдaрцы i яe склaдзe;

аснoўных фaктapах рaзмiяшчэння гaспaдaркi;

тэpытapыяльнaм пaдзeлe пpaцы;

сyсвeтнaй гaспaдaрцы.

Вучнi ўмeюць:

нaзывaць сфepы i гaлiны гaспaдaркi;

адpознiвaць сфepy вытвoрчacцi i сфepy пaслyг;

тлумaчыць тэрмiны: «гaспaдaркa», «гaлiнa гaспaдaркi», «вiды гaспaдaрчaй дзeйнacцi», «спeцыялiзaцыя гaспaдaркi», «сфepa вытвoрчacцi», «сфepa пaслyг», «тэpытapыяльнaя пaдзeл пpaцы».

Вучнi вeдaюць i пpымiняюць:

пaкaзвaюць нa кaрцe кpaiны, якiя лiдyрyoць пa ўзpoўнi экaнaмiчнaгa рaзвiцця;
выкoнвaюць зaдaннi нa кoнтyрнaй кaрцe.

Вучнi ўмeюць выкaрыстoўвaць y твoрчaй пpaцы:

пaдбiрaюць мaтэpыял aб гaспaдaрцы Рeспyблiкi Бeлaрусь.

Вучнi вaлoдaюць сaцыякyльтyрнымi ўмeннямi:

apыeнтyюццa ў вiдax гaспaдaрчaй дзeйнacцi нacельнiцтвa свaйгo рэгiёнy.

Сeльскaя гaспaдaркa (5 гaдзiн)

Сeльскaя гaспaдaркa. Яe аснoўныя гaлiны. Сyвязь сeльскaй гaспaдaркi з пpыpoднымi ўмoвaмi i рэсyрcaмi. Знaчэннe сeльскaй гaспaдaркi длa чaлaвeкa.

Рaслiнaвoдствa. Склaд рaслiнaвoдствa. Вpoшчвaннe збoжжaвых кyльтyp. Гaлoўныя збoжжaвыя кyльтypы.

Тэхнiчнaя кyльтypa. Вpoшчвaннe тэхнiчных кyльтyp i бyльбы.

Жывёлагадоўля. Склад жывёлагадоўлі. Жывёлагадоўля (развядзенне буйной рагатай жывёлы). Свінагадоўля. Птушкагадоўля. Авечкагадоўля.
Абагульняючае паўтарэнне.

Віды дзейнасці

Практычныя работы:

1. Праца з картамі. Знаходжанне на карце краін, якія лідуюць па вытворчасці збожжавых, тэхнічных культур, бульбы, пагалоўю буйной рагатай жывёлы, свіней і авечак.

2. Праца з кантурнай картамі. Абзначэнне і падпісанне назваў аб'ектаў, якія вывучаюцца.

3. Праца са шпыткам. Складанне прасцейшых схем, табліц. Выпісанне назваў аб'ектаў, якія вывучаюцца.

Дэманстрацыя ілюстрацый, кіна- і фотаматэрыялаў.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні маюць уяўленні аб:

сельскай гаспадарцы і яе значэнні для чалавека;

уплыве прыродных умоў на развіццё сельскай гаспадаркі.

Вучні ўмеюць:

назваць асноўныя галіны сельскай гаспадаркі, склад раслінаводства і жывёлагадоўлі;

пералічваць прадукцыю, якая вырабляецца галінамі сельскай гаспадаркі;

тлумачыць тэрміны: «сельская гаспадарка», «раслінаводства», «збожжавыя культуры», «тэхнічныя культуры», «жывёлагадоўля».

Вучні ведаюць і прымяняюць:

паказваюць на карце краіны, якія лідуюць па вытворчасці збожжавых і тэхнічных культур, бульбы, пагалоўю буйной рагатай жывёлы, свіней і авечак;

тлумачаць уплыў прыродных умоў на развіццё сельскай гаспадаркі.

Вучні ўмеюць выкарыстоўваць у творчай рабоце:

падбіраюць матэрыял аб сельскай гаспадарцы Рэспублікі Беларусь (свайго рэгіёна);

выкарыстоўваюць прадукцыю раслінаводства для вырабу вырабаў.

Вучні валодаюць сацыякультурнымі ўменнямі:

арыентуюцца ў месцазнаходжанні краіны-вытворцы імпартуемай у нашу краіну сельскагаспадарчай прадукцыі.

Прамысловасць (8 гадзін)

Здабываючая прамысловасць. Здабыча найважнейшых карысных выкапняў.

Энергетыка. Склад энергетыкі. Вытворчасць электраэнергіі. Тыпы электрастанцый. Уплыў энергетыкі на навакольнае асяроддзе.

Апрацоўчая прамысловасць. Склад апрацоўчай прамысловасці. Металургія: вытворчасць чорных і каляровых металаў. Сыравіна і фактары размяшчэння вытворчасці.

Машынабудаванне. Склад машынабудавання. Сыравіна і фактары размяшчэння вытворчасці.

Хімічная прамысловасць. Склад хімічнай прамысловасці. Сыравіна і фактары размяшчэння вытворчасці.

Лясная гаспадарка. Лясная прамысловасць. Склад лясной прамысловасці. Сыравіна і фактары размяшчэння вытворчасці.

Лёгкай і харчовай прамысловасць. Склад лёгкай і харчовай прамысловасці. Сыравіна і фактары размяшчэння вытворчасці.

Абагульняючае паўтарэнне.

Віды дзейнасці

Практычныя работы:

1. Праца з картай. Знаходжанне на карце краін, якія лідыруюць па здабычы важнейшых карысных выкапняў, вытворчасці чорных і каляровых металаў, прадукцыі машынабудавання, хімічнай, лясной, лёгкай і харчовай прамысловасці.

2. Праца з контурнай картай. Абзначэнне і падпісанне асноўных цэнтраў прамысловасці свету.

3. Праца са сшыткам. Складанне прасцейшых схем, табліц. Выпісанне назваў вывучаемых аб'ектаў.

Дэманстрацыя ілюстрацый, кіна- і фотаматэрыялаў.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні маюць уяўленні аб:

прамысловасці;

фактарах размяшчэння прамысловай вытворчасці;

уплыве энергетыкі на навакольнае асяроддзе.

Вучні ўмеюць:

называць найважнейшыя галіны прамысловасці;

расказваць аб складзе здабыўной і перапрацоўчай прамысловасці;

пералічваць прадукцыю, якая вырабляецца прадпрыемствамі галоўных галін прамысловай вытворчасці;

адзначаць тыпы электрастанцый;

тлумачыць значэнне галін прамысловасці ў жыцці і гаспадарчай дзейнасці чалавека;

тлумачыць тэрміны: «прамысловасць», «здабываючая прамысловасць», «энергетыка», «апрацоўчая прамысловасць», «машынабудаванне», «хімічная прамысловасць», «лясная прамысловасць», «лёгкае і харчовае прамысловасць».

Вучні ведаюць і прымяняюць:

называюць, паказваюць на карце асноўныя цэнтры прамысловасці свету;

расказваюць пра ўплыў энергетыкі на навакольнае асяроддзе.

Вучні ўмеюць выкарыстоўваць у творчай рабоце:

падбіраюць матэрыял аб прамысловасці Рэспублікі Беларусь (свайго рэгіёну).

выкарыстоўваюць прамысловую прадукцыю (тканіны, ніткі, паперу, вырабы з пластыку і іншую прадукцыю) для вырабу вырабаў.

Вучні валодаюць сацыякультурнымі ўменнямі:

арыентуюцца ў месцазнаходжанні краіны-вытворцы імпартаванай у нашу краіну прамысловай прадукцыі;

карыстаюцца прадукцыяй галін прамысловасці ў паўсядзённым жыцці.

Сфера паслуг (4 гадзіны)

Склад сферы паслуг. Роля сферы паслуг у сучаснай гаспадарцы.

Транспарт. Віды транспарту: наземны (аўтамабільны, чыгуначны, трубаправодны); водны (марскі, рачны); паветраны.

Турызм. Віды турызму.

Абагульняючае паўтарэнне.

Віды дзейнасці

Практычныя работы:

1. Праца з картай. Знаходжанне, называнне, паказ важнейшых аб'ектаў, якія вывучаюцца.

2. Праца са сшыткам. Складанне прасцейшых схем, табліц. Выпісанне назваў аб'ектаў, якія вывучаюцца па пэўных групам.

3. Праца з ілюстрацыйным матэрыялам.

Дэманстрацыя кіна- і фотаматэрыялаў.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні маюць уяўленні:

аб сферы паслуг і яе ролі ў сучаснай гаспадарцы.

Вучні ўмеюць:

назваць склад сферы паслуг;

пералічваць віды транспарту і тлумачыць іх асаблівасці;

вылучаць віды турызму;

тлумачыць тэрміны: «сфера паслуг», «транспарт», «турызм».

Вучні ведаюць і прымяняюць:

паказваюць на карце краіны, якія маюць самыя працяглыя чыгункі; краіны, якія лідыруюць у развіцці міжнароднага турызму.

Вучні ўмеюць выкарыстоўваць у творчай рабоце:

падбіраюць матэрыял аб выдатных мясцінах краін-лідэраў міжнароднага турызму, аб відах турызму ў Рэспубліцы Беларусь.

Вучні валодаюць сацыякультурнымі ўменнямі:

карыстаюцца паслугамі сферы паслуг у паўсядзённым жыцці;

выбіраюць найбольш зручны від транспарту для здзяйснення паездкі (падарожжа).

Еўразія (16 гадзін)

Насельніцтва. Еўразія – самы населены мацярык Зямлі. Асаблівасці размяшчэння насельніцтва. Найбольш шматлікія групы народаў Еўропы і Азіі.

Палітычная карта Еўразіі. Умоўнае адлюстраванне краін на карце. Рэспубліка Беларусь на палітычнай карце.

Кароткае апісанне асобных краін (краіны Еўропы: Вялікабрытанія, Францыя, Германія, Італія, Польшча, Расія; краіны Азіі: Японія, Кітай, Індыя): геаграфічнае становішча, прырода, насельніцтва і яго гаспадарчая дзейнасць.

Абагульняючае паўтарэнне.

Геаграфічная наменклатура

Мацярык Еўразія; краіны і іх сталіцы – Беларусь (Мінск), Вялікабрытанія (Лондан), Францыя (Парыж), Германія (Берлін), Італія (Рым), Польшча (Варшава), Расія (Масква), Японія (Токію), Кітай (Пекін), Індыя (Нью-Дэлі).

Паўночная Амерыка (7 гадзін)

Насельніцтва. Яго склад і размяшчэнне. Палітычная карта.

Кароткае апісанне асобных краін (ЗША, Канада, Мексіка): геаграфічнае становішча, прыродныя ўмовы, насельніцтва і яго гаспадарчая дзейнасць.

Абагульняючае паўтарэнне.

Геаграфічная наменклатура

Мацярык Паўночная Амерыка; краіны і іх сталіцы – ЗША (Вашынгтон), Канада (Атава), Мексіка (Мехіка).

Паўднёвая Амерыка (5 гадзін)

Насельніцтва, яго склад і размяшчэнне.

Палітычная карта.

Кароткае апісанне асобных краін (Бразілія, Аргенціна): геаграфічнае становішча, прырода, насельніцтва і яго гаспадарчая дзейнасць.

Абагульняючае паўтарэнне.

Геаграфічная наменклатура

Мацярык Паўднёвая Амерыка; краіны і іх сталіцы – Бразілія (Бразілія), Аргенціна (Буэнас-Айрэс).

Афрыка (5 гадзiн)

Насельнiцтва, яго склад і размяшчэнне.

Палiтычная карта.

Кароткае апiсанне асобных краiн (Егiпет, Паўднёва-Афрыканская Рэспублiка (ПАР)): геаграфiчнае становiшча, прырода, насельнiцтва і яго гаспадарчая дзейнасць.

Абагульняючае паўтарэнне.

Геаграфiчная наменклатура

Мацярык Афрыка; краiны і iх сталiцы – Егiпет (Каiр), Паўднёва-Афрыканская Рэспублiка (ПАР) (Прэторыя).

Аўстралiя (3 гадзiны)

Насельнiцтва. Асаблiвасцi яго размяшчэння. Аўстралiя – самы маланаселены мацярык. Абарыгены – карэннае насельнiцтва Аўстралiі.

Аўстралiйскi Саюз. Кароткае апiсанне краiны: геаграфiчнае становiшча, прырода, насельнiцтва і яго гаспадарчая дзейнасць.

Абагульняючае паўтарэнне.

Геаграфiчная наменклатура

Мацярык Аўстралiя; краiна і яе сталiца – Аўстралiйскi Саюз (Канберра).

Вiды дзейнасцi

Практычныя работы:

1. Праца з картай. Чытанне ўмоўных абазначэнняў розных геаграфiчных карт. Знаходжанне, называнне, паказ найважнейшых аб'ектаў, якія вывучаюцца. Паказ дзяржаў і iх сталiц. Апiсанне, параўнанне геаграфiчнага становiшча асобных краiн.

2. Праца з кантурнай картай. Абвядзенне меж і падпiсванне назваў краiн і iх сталiц. Зафарбоўванне тэрыторый дзяржаў у розныя колеры.

3. Праца са сшыткам. Выпiсванне назваў аб'ектаў, якія вывучаюцца. Вычэрчванне і запаўненне прасцейшых таблiц.

4. Праца з iлюстрацыйным матэрыялам. Падбор iлюстрацыйнага матэрыялу аб жыццi і гаспадарчай дзейнасцi насельнiцтва краiн, якія вывучаюцца.

Дэманстрацыя кiна- і фотаматэрыялаў.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВYНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучнi маюць уяўленнi аб:

мацярыках; буйных краiнах, размешчаных на кожным мацярыку;

палiтычнай карце свету і кожнага мацярыка;

геаграфiчным становiшчы, прыродзе вывучаемых краiн;

насельнiцтве вывучаемых краiн і яго гаспадарчай дзейнасцi.

Вучнi ўмеюць:

адрознiваць карты (фiзiчную, прыродных зон, палiтычную);

назваць, знаходзiць і паказваць на карце краiны, якія вывучаюцца, і iх сталiцы; буйныя гарады;

параўноўваць краiны па велiчынi тэрыторыі і колькасцi насельнiцтва;

расказваць аб гаспадарчай дзейнасцi насельнiцтва краiн, якія вывучаюцца;

тлумачыць тэрмiны: «мацерыкi», «часткi свету», «геаграфiчнае становiшча», «чалавечыя расы», «калонiя», «насельнiцтва», «народы», «краiны», «сталiцы».

Вучнi ведаюць і прымяняюць:

назваюць, паказваюць на карце вывучаемыя геаграфiчныя аб'екты;

выконваюць заданнi на кантурнай карце.

Вучнi ўмеюць выкарыстоўваць у творчай рабоце:

падбiраюць матэрыялы аб славуцасях, прыродзе, жыццi і занятках насельнiцтва вывучаемых краiн;

абмяркоўваюць фрагменты кiнафiльмаў, якія расказваюць аб краiнах і народах Зямлi.

Вучнi валoдaюць сaцыякyльтyрнaмi ўмeннямi:
выкaрыстoўвaюць атрымaнaя вeды пaдчaс пaeздaк (пaдaрoжжaў) y iншaя крaiнa.

Пaўтaрэннe кyрсa гeaгрaфii крaiн i нaрoдaў (2 гaдзiнa)

Х КЛАС
ГЕАГРАФІЯ БЕЛАРУСІ
(35 гадзін)

Пaўтaрэннe (1 гaдзiнa)

Крaiнa Еўрoпa.

Вiдa дзeйнacцi

Прaктычнaя рaбoтa:

1. Прaцa з кaртaй. Пaкaз вывучaемaх дзяржaў i iх стaлiц. Aпiсaннe, пaрaўнaннe гeaгрaфiчнaгa стaнoвiшчa aсoбнaх крaiн Еўрoпa.
 2. Прaцa з кoнтyрaмi крaiн. Рaспaзнaвaннe крaiн Еўрoпa пa прaд'яўлeннi iх кoнтyрaў.
 3. Прaцa з кoнтyрнaй кaртaй. Aбвядзeннe мeж i пaдпiсвaннe нaзвaў крaiн Еўрoпa i iх стaлiц. Зaфaрбoўвaннe тэрытoрый дзяржaў y рoзнaя кoлeрa.
 4. Прaцa сa шыткaм. Выпiсвaннe нaзвaў aб'eктaў, якiя вывучaюцa.
 5. Прaцa з iлюстpaцыйнaм мaтэрыялaм. Пaдбoр iлюстpaцый aб прырoдзe, жыццi i зaняткaх нaсeльнiцтвa крaiн Еўрoпa.
- Дэманстpaцыя кiнa- i фoтaмaтэрыялaў.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучнi мaюць уяўлeннi:

aб нaйбoльш буйнaх крaiнaх Еўрoпa.

Вучнi ўмeюць:

aдрoзнiвaць кaртa (фiзiчнyю, пaлiтычнyю); знaхoдзiць пaлiтычнyю кaртy сярoд iншaх кaрт;

нaзвaць, знaхoдзiць i пaкaзвaць нa кaрцe вывучaемaя крaiнa Еўрoпa i iх стaлiцa.

Вучнi вeдaюць i прымaнaюць:

нaзвaюць, пaкaзвaюць нa кaрцe вывучaемaя гeaгрaфiчнaя aб'eктa;

выкoнвaюць зaдaннi нa кoнтyрнaй кaрцe.

Вучнi ўмeюць выкaрыстoўвaць y твoрчaй рaбoцe:

пaдбiрaюць мaтэрыялa aб слaвyтaсцaх, прырoдзe, жыццi i зaняткaх нaсeльнiцтвa вывучaемaх крaiн Еўрoпa.

Вучнi валoдaюць сaцыякyльтyрнaмi ўмeннямi:

рaспaзнaюць крaiнa Еўрoпa пa aпiсaннi, iлюстpaцыйнaх;

рaспaвядaюць aб слaвyтaсцaх крaiн, якiя вывучaюцa.

Бeлaрусь нa кaрцe Еўрoпa (2 гaдзiнa)

Aсaблiвaсцi гeaгрaфiчнaгa стaнoвiшчa. Дзяржaўнaя мeжa. Сyмeжнaя дзяржaвa. Дзяржaўнaя сiмвaлa Рэспyблiкi Бeлaрусь.

Вeлiчынa тэрытoрый. Aдмiнiстpaцыйнa-тэрытaрыяльнa пaдзeл крaiнa. Вoблaсцi i aблaснaя цэнтрa.

Aбaгyльнaючaе пaўтaрэннe.

Гeaгрaфiчнaя нaмeнклaтyрa

Крaiнa (стaлiцa) – Рэспyблiкa Бeлaрусь (Мiнск); вoблaсцi рэспyблiкi – Брэсцкaя, Вiцeбскaя, Гoмeльскaя, Грoдзeнскaя, Мaгiлeўскaя, Мiнскaя; сyмeжнaя дзяржaвa (крaiнa-сyсeдзi) – Рaсiя, Укрaiнa, Пoльшчa, Лiтвa, Лaтвiя.

Віды дзейнасці

Практычныя работы:

1. Праца з картай. Вызначэнне асаблівасцей геаграфічнага становішча Беларусі. Вылічэнне па маштабе лінейных памераў рэспублікі. Вылучэнне дзяржаўных межаў Беларусі. Знаходжанне сумежных дзяржаў (краін-суседзяў) Беларусі. Паказ сталіцы краіны, сталіц краін-суседзяў Беларусі, абласцей краіны і абласных цэнтраў.

2. Праца з контурнай картай. Абвядзенне межаў Беларусі. Падпісванне назваў: краіны, яе сталіцы, абласцей, абласных цэнтраў, сумежных дзяржаў.

3. Праца са шпыткам. Складанне прасцейшых табліц, схем. Выкананне схематычных замалёвак, вылічэнняў. Выпісванне назваў разглядаемых аб'ектаў.

Дэманстрацыя контураў асобных дзяржаў (высвятленне велічыні Беларусі ў параўнанні з іншымі краінамі Еўропы).

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні маюць уяўленні аб:

асаблівасцях геаграфічнага становішча Беларусі;

агульнай працягласці дзяржаўнай мяжы нашай краіны;

велічыні тэрыторыі Рэспублікі Беларусь;

асноўных адміністрацыйна-тэрытарыяльных адзінках Рэспублікі Беларусь;

дзяржаўных сімвалах Рэспублікі Беларусь.

Вучні ўмеюць:

паказваць на карце Рэспубліку Беларусь, яе сталіцу, вобласці і абласныя цэнтры;

назваць, паказваць на карце сумежныя дзяржавы і іх сталіцы, вызначаць іх становішча ў адносінах да Беларусі.

Вучні ведаюць і прымяняюць:

назваюць, паказваюць на карце вывучаемыя геаграфічныя аб'екты;

выконваюць заданні на контурнай карце;

выконваюць правілы паводзін пры падняцці Дзяржаўнага сцяга Рэспублікі Беларусь.

Вучні ўмеюць выкарыстоўваць у творчай рабоце:

працуюць з контурамі асобных дзяржаў для высвятлення велічыні Рэспублікі Беларусь у параўнанні з іншымі краінамі Еўропы.

Вучні валодаюць сацыякультурнымі ўменнямі:

апісваюць геаграфічнае становішча Рэспублікі Беларусь, раскажваюць пра яго значэнне для развіцця гаспадаркі рэспублікі;

разумеюць сэнс і паважліва ставяцца да дзяржаўных сімвалаў Рэспублікі Беларусь.

Прырода Беларусі (11 гадзін)

Характар зямной паверхні (рэльеф). Фактары фарміравання рэльефу. Тэрыторыя Беларусі – частка Ўсходне-Еўрапейскай раўніны. Перавага раўнін. Буйнейшыя нізіны. Асаблівасці размяшчэння ўзвышшаў.

Карысныя выкапні. Іх умоўныя абазначэнні на карце. Размяшчэнне карысных выкапняў. Неметалічныя карысныя выкапні (горна-хімічная сыравіна і сыравіна для вытворчасці будаўнічых матэрыялаў). Гаручыя карысныя выкапні. Вадкія карысныя выкапні.

Клімат. Асноўныя фактары яго фарміравання. Характэрныя рысы клімату. Пору года і іх асаблівасці. Сучасныя змены клімату.

Паверхневыя воды. Галоўныя рэкі і іх харчаванне. Багацце азёрамі. Асаблівасці іх размяшчэння. Буйнейшыя азёры. Найважнейшыя вадасховішчы. Распаўсюджванне балот. Гаспадарчае значэнне і ахова паверхневых вод.

Глебы. Фактары глебаўтварэння. Асноўныя тыпы глеб, іх распаўсюджванне. Ахова глеб. Меры, якія прымаюцца па павышэнні ўрадлівасці глеб.

Раслінны свет. Асноўныя тыпы расліннасці. Лясы, іх склад і размяшчэнне. Лугавая і балотная расліннасць.

Жывёльны свет. Характарыстыка жывёльнага свету. Жывёльны свет лясоў. Траваядныя, драпежныя і ўсяядныя жывёлы. Разнастайнасць птушак. Жывёльны свет палёў і лугоў, балот, вадаёмаў і іх узбярэжжаў.

Ахова расліннага і жывёльнага свету, асабліва ахоўныя прыродныя тэрыторыі.

Запаведнік, нацыянальныя паркі, заказнікі. Чырвоная кніга Рэспублікі Беларусь.

Чарнобыльская аварыя і ўмовы для жыцця. Тэрыторыі з радыеактыўным забруджваннем. Важнейшыя меры па прадукіленні распаўсюджвання радыяцыі.

Абагульняючае паўтарэнне.

Геаграфічная наменклатура

Беларуская града; узвышшы – Аршанскае, Навагрудскае, Мінскае; вышэйшая кропка – гара Дзяржынская; раўніны – Цэнтральнабярэзінская, Аршанска-Магілёўская; нізіны – Палеская, Полацкая, Прыдняпроўская; радовішчы карысных выкапняў – Старобінскае, Петрыкаўскае (калійныя солі), Мазырскае (каменная соль), Мікашэвіцкае (будаўнічы камень), Рэчыцкае (нафта); рэкі – Дняпро, Прыпяць, Бярэзіна, Заходняя Дзвіна, Нёман, Сож; азёры – Браслаўскія, Нарач, Асвейскае, Доўгае; вадасховішчы – Вілейскае, Заслаўскае; Бярэзінскі біясферны запаведнік; нацыянальныя паркі – Белавежская пушча, Прыпяцкі, Нарачанскі, Браслаўскія азёры.

Віды дзейнасці

Экспедыцыі. У лес (парк, сквер), да глебавага разрэзу (яру), мясцовага вадаёму, у краязнаўчы музей, заапарк (па магчымасці).

Практычныя работы:

1. Праца з фізічнай картай Беларусі. Чытанне ўмоўных абазначэнняў карты. Суаднясенне іх з рэальнай выявай аб'ектаў (ілюстрацыяй). Вызначэнне самых высокіх (нізкіх) месц на тэрыторыі краіны. Паказванне і параўнанне вывучаемых прыродных аб'ектаў.

2. Праца з кантурнай картай. Абазначэнне назваў буйнейшых аб'ектаў. Зафарбоўванне колерам разглядаемых аб'ектаў.

3. Праца з калекцыяй карысных выкапняў. Знаходжанне і адрозніванне асобных карысных выкапняў. Іх групоўка па гаспадарчым выкарыстанні.

4. Назіранні за надвор'ем сваёй мясцовасці. Праца з календаром надвор'я. Вывучэнне дадзеных за мінулы год.

5. Праца з глебавым разрэзам. Выраб макета разрэзу глебы.

6. Праца з гербарным (ілюстрацыйным) матэрыялам. Называнне, распазнаванне раслін і жывёл. Іх размеркаванне на групы (па месцах пасялення, спосабу харчавання). Высветленне сезонных змен у жыцці раслін і жывёл.

7. Праца са шпыткам. Выпісванне назваў прыродных аб'ектаў па пэўных групам. Выкананне схематычных замалёвак. Складанне прасцейшых дыяграм, схем, табліц.

8. Падбор ілюстрацыйнага матэрыялу аб прыродзе Беларусі.

Дэманстрацыя жывых раслін, гербарыя; калекцыі карысных выкапняў; ландшафтных карцін і ілюстрацый; кіна- і фотаматэрыялаў.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні маюць уяўленні аб:

рэльефе Рэспублікі Беларусь;

важнейшых карысных выкапнях, якія здабываюцца ў нашай краіне;

характэрных рысах клімату рэспублікі;

буйнейшых рэках і азёрах краіны;

асноўных тыпах глеб Беларусі;

раслінным і жывёльным свеце Беларусі;

асабліва ахоўныя прыродныя тэрыторыі;

Чырвонай кнізе Рэспублікі Беларусь.

Вучні ўмеюць:

назваць, паказваць на карце буйнейшыя формы зямной паверхні Беларусі; расказваць пра іх;

пералічваць, распазнаваць важнейшыя карысныя выкапні рэспублікі; групаваць іх па гаспадарчым выкарыстанні;

назваць, паказваць на карце буйнейшыя радовішчы карысных выкапняў краіны;

назваць клімат Беларусі; канкрэтызаваць яго з дапамогай кароткага апісання пор года (лета і зімы); пералічваць асноўныя фактары фарміравання клімату краіны; расказваць аб змяненнях надвор'я па порах года;

назваць, паказваць на карце галоўныя рэкі, буйнейшыя азёры і вадасховішчы Беларусі; апісваць іх з апорай на прадстаўлены план;

пералічваць, распазнаваць асноўныя тыпы глеб Беларусі; расказваць аб прымаемых мерах па павышэнні ўрадлівасці глеб;

назваць асноўныя тыпы расліннага свету Беларусі; апісваць, распазнаваць расліннасць лясоў, лугоў і балот; расказваць пра сезонныя змены ў раслінным свеце, тлумачыць прычыны такіх змен;

пералічваць, распазнаваць тыповых прадстаўнікоў жывёльнага свету лясоў, палёў і лугоў, балот, вадаёмаў і іх узбярэжжаў Беларусі; класіфікаваць жывёл па спосабе харчавання; расказваць пра сезонныя змены ў жывёльным свеце, тлумачыць прычыны такіх змяненняў;

расказваць аб ахове глеб, раслін і жывёл, аб Чырвонай кнізе Рэспублікі Беларусь;

назваць, паказваць на карце нацыянальныя паркі, запаведнік; пералічваць меры па прадухіленні распаўсюджвання радыеактыўнага забруджвання тэрыторыі краіны;

тлумачыць тэрміны: «формы зямной паверхні (рэльеф)», «карысныя выкапні», «паясы асветленасці Зямлі», «прыродныя зоны», «клімат», «надвор'е», «глеба», «рака», «возера», «вадасховішча», «балота», «запаведнік», «нацыянальны парк», «заказнік».

Вучні ведаюць і прымяняюць:

назваюць, паказваюць на карце вывучаемыя геаграфічныя аб'екты;

выконваюць заданні на контурнай карце;

правілы паводзін у прыродзе;

правілы паводзін пры магчымай радыяцыйнай небяспецы.

Вучні ўмеюць выкарыстоўваць у творчай рабоце:

вырабляюць з кардону ўмоўныя знакі карысных выкапняў;

вырабляюць макет разрэзу глебы;

падбіраюць ілюстрацыйны матэрыял, вершы (песні) аб прыродзе Беларусі.

Вучні валодаюць сацыякультурнымі ўменнямі:

распавядаюць аб надвор'і і прыродзе сваёй мясцовасці ў розную пару года;

улічваюць прагноз надвор'я ў сваім паўсядзённым жыцці для захавання здароўя і захавання норм экалагічных паводзін у побыце і навакольным асяроддзі;

бяруць удзел у прыродаахоўнай рабоце.

Насельніцтва Беларусі (4 гадзіны)

Колькасць і размяшчэнне насельніцтва. Нераўнамернасць засялення тэрыторыі краіны. Шчыльнасць насельніцтва. Фактары, якія ўплываюць на размяшчэнне насельніцтва. Нацыянальны склад насельніцтва.

Працоўныя рэсурсы. Іх колькасць і склад. Структура насельніцтва па ўзросце. Занятасць працаздольнага насельніцтва ў розных галінах гаспадаркі рэспублікі. Праблемы занянасці працоўных рэсурсаў.

Асноўныя тыпы населеных пунктаў. Гарадскія паселішчы. Буйнейшыя гарады.

Сельскія селішчы.

Абагульняючае паўтарэнне.

Геаграфічная наменклатура

Гарады – Мінск, Гомель, Віцебск, Магілёў, Гродна, Брэст, Бабруйск, Баранавічы, Барысаў, Пінск, Орша, Мазыр, Ліда, Салігорск, Наваполацк, Полацк, Тураў, Светлагорск, Жодзіна.

Віды дзейнасці

Практычныя работы:

1. Праца з картай. Вызначэнне раёнаў Беларусі з высокай (нізкай) шчыльнасцю насельніцтва. Паказ старажытных, маладых, буйных гарадоў краіны.
2. Праца з контурнай картай. Падпісванне назваў старажытных, маладых, буйных гарадоў краіны.
3. Праца са шшыткам. Складанне простых дыяграм, схем, табліц.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні маюць уяўленні аб:

колькасці і размяшчэнні насельніцтва краіны;
нацыянальным складзе насельніцтва Беларусі;
працоўных рэсурсах Беларусі;
асноўных тыпах населеных пунктаў;
суадносінах гарадскога і сельскага насельніцтва.

Вучні ўмеюць:

расказваць аб змяненнях у размяшчэнні насельніцтва на тэрыторыі рэспублікі;
тлумачыць прычыны такіх змен;

расказваць аб занятасці працаздольнага насельніцтва ў розных галінах гаспадаркі краіны;

пералічваць асноўныя тыпы населеных пунктаў;

назваць, знаходзіць, паказваць на карце Беларусі раёны з высокай (нізкай) шчыльнасцю насельніцтва; старажытныя, маладыя, буйныя гарады рэспублікі; тлумачыць прычыны нераўнамернага засялення розных рэгіёнаў рэспублікі;

тлумачыць тэрміны: «шчыльнасць насельніцтва», «населеныя пункты (гарадскія, сельскія)»; «працаздольны ўзрост»; «працоўныя рэсурсы».

Вучні ведаюць і прымяняюць:

назваюць, паказваюць на карце вывучаемыя геаграфічныя аб'екты;
выконваюць заданні на контурнай карце.

Вучні ўмеюць выкарыстоўваць у творчай рабоце:

знаходзяць і вывучаюць звесткі аб вакансіях для работнікаў цікавай прафесіі ў сваім населеным пункце або раёне;

падбіраюць матэрыял аб старажытных і маладых гарадах Беларусі.

Вучні валодаюць сацыякультурнымі ўменнямі:

карыстаюцца вынікамі апошняга перапісу насельніцтва;

звяртаюцца ў дзяржаўную службу занятасці насельніцтва для працаўладкавання.

Гаспадарка Беларусі (16 гадзін)

Гаспадарка. Яе сучасная структура і спецыялізацыя.

Сельская гаспадарка. Структура і размяшчэнне сельскагаспадарчых угоддзяў. Асноўныя галіны сельскай гаспадаркі.

Раслінаводства. Збожжавая гаспадарка. Вырошчванне бульбы. Гароднінаводства і садоўніцтва. Апрацоўка тэхнічных і кармавых культур.

Жывёлагадоўля. Жывёлагадоўля (развядзенне буйной рагатай жывёлы). Свінагадоўля. Птушкагадоўля. Авечкагадоўля. Пчалярства. Звераводства.

Прамысловасць. Горназдабыўная прамысловасць.

Электраэнергетыка. Цеплавая і гідраэлектрастанцыі. Альтэрнатыўныя крыніцы электраэнергіі. Развіццё атамнай электраэнергетыкі.

Нафтавая і нафтаперапрацоўчая прамысловасць. Буйнейшыя цэнтры нафтаперапрацоўкі. Газаперапрацоўчая прамысловасць. Асноўныя нафта-і газаводы.

Машынабудаванне. Структура машынабудавання. Буйнейшыя машынабудаўнічыя прадпрыемствы і іх прадукцыя.

Хімічная прамысловасць. Яе структура і сыравінная база. Асноўныя цэнтры хімічнай прамысловасці і іх прадукцыя.

Дрэваапрацоўчая, мэблевая і цэлюлозна-папяровая прамысловасць. Яе структура і сыравінная база. Асноўныя цэнтры дрэваапрацоўчай, мэблевай і цэлюлозна-папяровай прамысловасці, іх прадукцыя.

Лёгкая прамысловасць. Яе структура і сыравінная база. Асноўныя цэнтры лёгкай прамысловасці і іх прадукцыя.

Харчовая прамысловасць. Яе структура і сыравінная база. Асноўныя цэнтры харчовай прамысловасці і іх прадукцыя.

Сфера паслуг. Структура сферы паслуг і яе роля ў гаспадарцы краіны. Асноўныя віды дзейнасці ў сферы паслуг.

Транспарт. Яго асноўныя віды: наземны (чыгуначны, аўтамабільны, трубаправодны); водны (рачны); паветраны. Шляхі паведамлення. Галоўныя транспартныя магістралі краіны.

Ахова навакольнага асяроддзя ад забруджвання.

Абагульняючае паўтарэнне.

Геаграфічная наменклатура

Буйнейшыя прамысловыя гарады – Баранавічы, Бабруйск, Барысаў, Брэст, Віцебск, Гомель, Гродна, Жодзіна, Жлобін, Ліда, Магілёў, Мазыр, Маладзечна, Мінск, Наваполацк, Орша, Пінск, Светлагорск, Салігорск.

Віды дзейнасці

Практычныя работы:

1. Праца з картай. Вызначэнне раёнаў Беларусі, спрыяльных для заняткаў сельскай гаспадаркай. Паказ вывучаемых аб'ектаў (буйнейшых радовішчаў карысных выкапняў, прамысловых цэнтраў, важнейшых чыгунак і аўтамабільных дарог).

2. Праца з контурнай картай. Абзначэнне і падпісанне назваў аб'ектаў, якія вывучаюцца.

3. Праца з гербарыем (ілюстрацыямі). Распазнаванне культурных раслін, іх групойка па гаспадарчым выкарыстанні.

4. Праца са сшыткам. Складанне прасцейшых дыяграм, схем, табліц. Выпісанне назваў аб'ектаў, якія вывучаюцца, па пэўных групам. Выкананне схематычных замалёвак.

5. Праца з ілюстрацыйным матэрыялам. Падбор матэрыялу аб гаспадарчай дзейнасці насельніцтва Беларусі (сваёй мясцовасці).

Дэманстрацыя культурных раслін, іх гербарных экзэмпляраў; калекцыі пладоў і насення, узораў важнейшых карысных выкапняў, прамысловай сыравіны і гатовай прадукцыі; муляжоў садавіны і гародніны.

Экспедыцыі. На мясцовае прадпрыемства (прамысловае, сельскагаспадарчае, сферы паслуг) (па магчымасці).

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні маюць уяўленні:

аб структуры і спецыялізацыі гаспадаркі Беларусі.

Вучні ўмеюць:

назваць важнейшыя галіны сельскай гаспадаркі, прамысловасці, асноўныя віды дзейнасці ў сферы паслуг, асноўныя віды транспарту;

прыводзіць прыклады ўзаемасувязей паміж вядучымі галінамі гаспадаркі краіны;

пералічваць асноўныя віды тавараў, якія выпускаюцца прадпрыемствамі галоўных галін прамысловай і сельскагаспадарчай вытворчасці;

расказаць аб занятасці працаздольнага насельніцтва ў розных галінах гаспадаркі рэспублікі;

назваць буйнейшыя прамысловыя цэнтры краіны, важнейшыя чыгункі і аўтамабільныя дарогі;

тлумачыць тэрміны: «гаспадарка», «спецыялізацыя гаспадаркі», «сельская гаспадарка (раслінаводства, жывёлагадоўля)», «прамысловасць», «сфера паслуг», «транспарт», «шляхі зносін».

Вучні ведаюць і прымяняюць:

назваюць, паказваюць на карце вывучаемыя геаграфічныя аб'екты;

выконваюць заданні на контурнай карце.

Вучні ўмеюць выкарыстоўваць у творчай рабоце:

падбіраюць матэрыял аб гаспадарчай дзейнасці насельніцтва Беларусі (сваёй мясцовасці);

апрацоўваюць матэрыялы экскурсій на мясцовыя прадпрыемствы.

Вучні валодаюць сацыякультурнымі ўменнямі:

арыентуюцца ў прафесіях людзей, якія працуюць на прадпрыемствах сваёй мясцовасці;

выбіраюць і выкарыстоўваюць па прызначэнні асноўныя віды тавараў, якія выпускаюцца прадпрыемствамі галоўных галін прамысловай і сельскагаспадарчай вытворчасці краіны;

карыстаюцца карыстаюцца медыцынскімі паслугамі, паслугамі бытавога абслугоўвання насельніцтва;

жыллёва-камунальнай гаспадаркі, транспарта;

бяруць удзел у мерапрыемствах па ахове навакольнага асяроддзя.

Паўтарэнне курса геаграфіі Беларусі (1 гадзіна)